

STEL JE VOOR

De kunst van het beleven en ontmoeten
Identiteitsontwikkeling in de basisschool

MIJN VERHAAL, JOUW VERHAAL **Ik en mezelf: Zintuigen**

Onderbouw
Middenbouw
Bovenbouw

Sifra Coulet

STEL JE VOOR is een samenwerking tussen de Marnix Academie Utrecht en het Utrechts Centrum voor de Kunsten.

© Marnix Academie Utrecht en het Utrechts Centrum voor de Kunsten, Utrecht 2008

Redactie: Stella Ruhe Producties, Amsterdam

Vormgeving: Jacquélien de Jong, Nijkerk

Je mag het materiaal gebruiken zo veel je wilt. Wij vinden het wel leuk om reacties te ontvangen en te horen hoe en waar het materiaal gebruikt wordt.

Stuur je reactie naar www.stel-je-voor.nl

INHOUD

VERANTWOORDING	7
INLEIDING	8
Zien Horen Ruiken Voelen Proeven	8
ZIEN	11
Onderbouw Zien: een tastbare herinnering	12
Lesbeschrijving in stappen	12
Informatie bij les Zien: een tastbare herinnering	14
Onderbouw Zien: het verhaal achter de foto	16
Lesbeschrijving in stappen	16
Middenbouw Zien: ik zie, ik zie...	18
Lesbeschrijving in stappen	18
Informatie bij les Zien: Ik zie, ik zie...	20
Middenbouw Zien: ...wat jij niet ziet	22
Lesbeschrijving in stappen	22
Informatie bij les Zien: ...wat jij niet ziet	24
Bovenbouw Zien: kijk eens om je heen	25
Lesbeschrijving in stappen	25
Informatie bij les Zien: kijk eens om je heen	27
Bovenbouw Zien: verder kijken dan je neus lang is	28
Lesbeschrijving in stappen	28
Informatie bij les Zien: verder kijken dan je neus lang is	30
HOREN	33
Onderbouw Horen: mijn instrument	34
Lesbeschrijving in stappen	34
Informatie bij les Horen: mijn instrument	35
Onderbouw Horen: mijn geluid	37
Lesbeschrijving in stappen	37
Informatie bij les Horen: mijn geluid	38
Middenbouw en bovenbouw Horen: oren om te luisteren	43
Lesbeschrijving in stappen	43
Informatie bij les Horen: oren om te luisteren	44

Middenbouw Horen: djabbertaal	47
Lesbeschrijving in stappen	47
Informatie bij les Horen: djabbertaal	49
Bovenbouw Horen: kijk eens om je heen	50
Lesbeschrijving in stappen	50
Informatie bij les Horen: kijk eens om je heen	52
RUIKEN	55
Onderbouw Ruiken: wat ruik ik?	56
Lesbeschrijving in stappen	57
Informatie bij les Ruiken: wat ruik ik?	58
Middenbouw en bovenbouw Ruiken: geur in een potje	59
Lesbeschrijving in stappen	59
Informatie bij les Ruiken: geur in een potje	61
Middenbouw Ruiken: geuren vangen	63
Lesbeschrijving in stappen	63
Informatie bij les Ruiken: geuren vangen	64
Bovenbouw Ruiken: het parfum	67
Lesbeschrijving in stappen	67
Informatie bij les Ruiken: het parfum	68
VOELEN	71
Onderbouw Voelen: mijn gevoel	72
Lesbeschrijving in stappen	72
Middenbouw Voelen: mijn lichaam	74
Lesbeschrijving in stappen	74
Informatie bij les Voelen: mijn lichaam	76
Bovenbouw Voelen: piramides en planten	77
Lesbeschrijving in stappen	77
Informatie bij les Voelen : piramides en planten	78
Bovenbouw Voelen: mijn ruimte	81
Lesbeschrijving in stappen	81
Informatie bij les Voelen: mijn ruimte	83

PROEVEN	85
Onderbouw Proeven: vieren	86
Lesbeschrijving in stappen	87
Informatie bij les Proeven: vieren	88
Middenbouw en bovenbouw Proeven: vieren	91
Lesbeschrijving in stappen	92
Informatie bij les Proeven: vieren	93

VERANTWOORDING

Het project **Stel je voor...** heeft de multiculturele identiteit in het basisonderwijs als uitgangspunt. Binnen dit project zijn twee grote thema's uitgewerkt, die materiaal bieden voor de identiteitsontwikkeling van alle leerlingen in de basisschool.

Het eerste thema **In je element** volgt daarbij de lijn van de oer-elementen aarde, water, lucht en vuur. In de optiek van de oerverhalen zijn dat de elementen waaruit alles is opgebouwd. Er zijn in drie afzonderlijke delen lessenseries ontwikkeld voor de onderbouw, de middenbouw en de bovenbouw.

Het tweede thema **Mijn verhaal, jouw verhaal** omvat lessenseries die ontwikkeld zijn rond identiteit als (levens)verhaal. **Mijn verhaal, jouw verhaal** kun je uiteen laten vallen in drie kleinere onderdelen: ik en mezelf, ik en de ander en ik en de wereld. Die verschillende invalshoeken komen in de lessenseries terug.

Bij sommige lessenseries is materiaal gemaakt voor alle bouwen. Andere lessenseries beperken zich tot een bouw. Zo zijn de volgende boekjes ontstaan:

- Een koffer vol verhalen** met lessen voor de onder- midden- en bovenbouw.
- Zintuigen** met lessen voor de onder- midden- en bovenbouw.
- Mijn kamer, jouw kamer** met lessen voor de midden- en bovenbouw.
- Droomland** met lessen voor de bovenbouw.
- Schimmige beroepen** met lessen voor de bovenbouw.

INLEIDING

ZIEN, HOREN, RUIKEN, VOELEN, PROEVEN

Met onze zintuigen nemen we de wereld om ons heen waar. Vaak nemen we niet de tijd stil te staan bij wat we dagelijks opvangen met die vijf organen. We kijken, horen, ruiken, voelen en proeven op de automatische piloot. Met dit project hoop ik dat leerlingen (en misschien de leerkrachten) leren zich bewust te zijn van het verschil tussen waarnemen en ervaren. Dat ze in plaats van slechts kijken, leren zien, in plaats van horen, leren luisteren. Daarbij zullen de leerlingen wellicht ervaren dat het waarnemen, ervaren met de zintuigen subjectief is. Daarom zal er ook de nodige ruimte zijn voor het uitwisselen van deze ervaringen.

Dit project is bedoeld voor alle groepen op de basisschool. Het is onderverdeeld in drie cahiers; onder-, midden- en bovenbouw. Ik heb daarbij voor het gemak de groepen 1 t/m 3 tot de onderbouw gerekend, de groepen 4 t/m 6 tot de middenbouw en de groepen 7, 8 tot de bovenbouw. Uiteraard is het aan de leerkracht om te bepalen of deze indeling werkt voor jouw groep. Vooral bij de groepen 3, 4 en 6 kan ik me voorstellen dat het van de periode in het schooljaar en de klas zelf afhangt of de lessen aansluiten bij de belevingswereld. Je kunt er dan natuurlijk voor kiezen om de lessen uit een hogere of juist lagere bouw te doen.

Voor iedere bouw zijn er lessen rondom de vijf zintuigen ontworpen. Bij de lessen vind je steeds materiaal en opdrachten voor de informatiemap die de leerlingen kunnen maken.

Het project in schema

	Onderbouw	Middenbouw	Bovenbouw
Zien	Een tastbare herinnering (beeldende vorming) Het verhaal achter de foto (beeldende vorming)	Ik zie ik zie...(beeldende vorming)... wat jij niet ziet (beeldende vorming)	Kijk eens om je heen (beeldende vorming) Verder kijken dan je neus lang is (drama)

Horen	Een tastbare herinnering (beeldende vorming) Het verhaal achter de foto (beeldende vorming)	Oren om te luisteren (muziek) Djabbertaal (drama)	Oren om te luisteren (muziek) Kijk eens om je heen (2) (poëzie)
Ruiken	Wat ruik ik? (drama, bewustwording)	Geur in een potje(drama) Geuren vangen(drama)	Geur in een potje(drama) Het parfum(drama)
Voelen	Mijn gevoel(dans, bewustwording)	Mijn lichaam(drama)	Piramides en planten(beeldende vorming)Mijn ruimte(drama)
Proeven	Vieren(beeldende vorming, bewustwording)	Vieren (bewustwording en koken)	Vieren (bewustwording en koken)

Veel plezier gewenst,

Sifra Coulet

Z I E N

Met twee ogen kijken we de wereld in. We registreren, observeren, nemen waar. Kleuren, vormen, anderen, onszelf in de spiegel. Onze ogen fotograferen en filmen de hele dag door.

In de onderbouw gaan de leerlingen aan de slag met foto's. Welke beelden wil ik vastleggen, wat wil ik bewaren, wat wil ik me herinneren? En ook, wat zit er achter wat ik zie?

De leerlingen in de middenbouw gaan zichzelf eens bekijken. Van binnen en van buiten. Wat zie ik dat jij niet ziet?

De bovenbouw gaat nog een stapje verder. Zij ontdekken dat tussen kijken en zien een wereld van verschil zit.

ONDERBOUW

BEELDENDE VORMING: FOTOGRAFIE ZIEN: EEN TASTBARE HERINNERING

**Ik zie lichtjes in je ogen
kom eens heel dichtbij
ik zie mij
je ogen zijn twee spiegeltjes
zie jij dat ook bij mij**

Hans en Monique Hagen

Groep 1-2-3

Les 1 van 2

Tijd 55 minuten

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van dingen die belangrijk voor hun zijn, die ze zich willen herinneren ▪ de leerlingen weten door middel van fotografie wat herinnering is (een foto bevriest een beeld dat in werkelijkheid aan verandering onderhevig is) *Materiaal en gereedschap* ▪ jeugdfoto van de leerkracht ▪ recente foto van de leerkracht ▪ foto's van voorwerpen uit de klas ▪ de voorwerpen op de foto's ▪ digitale camera

Wat heb je nodig?

Techniek ▪ fotograferen

Ruimte ▪ klaslokaal, kringopstelling

Informatie ▪ zintuigenplaat ▪ wasknijper met pijl

Beoordelingscriteria

Beseffen de leerlingen dat de werkelijkheid aan verandering onderhevig is? ▪ begrijpen de leerlingen dat zij zelf een herinnering kunnen vastleggen door middel van een camera? ▪ kiezen de leerlingen bewust een moment waarop ze een foto willen maken? ▪ zijn er leerlingen die al weten van welk moment op de dag ze een foto willen maken (denk aan een dagelijks terugkerend ritueel) ?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Een tastbare herinnering

In deze les gaan de leerlingen onderzoeken wat een foto nu eigenlijk is en wat voor functie een foto kan hebben. De leerlingen ontdekken dat je met een foto de werkelijkheid op dat moment kunt vastleggen. Tegelijkertijd is de werkelijkheid aan verandering onderhevig, maar het beeld op de foto, de herinnering, blijft altijd hetzelfde. Een digitale camera blijft een week in de klas. De leerlingen krijgen de ruimte gedurende de week zelf een foto te maken.

Inleiding Tijd • 10 minuten
De leerkracht introduceert het project aan de hand van de zintuigenplaat. Op deze plaat zijn de organen te zien die gekoppeld zijn aan de verschillende zintuigen. De leerkracht hoeft, zeker in groep 1-2 het begrip 'zintuigen' niet te noemen. De zintuigenplaat hangt de rest van het project op een duidelijk zichtbare plek in de klas. De leerkracht introduceert het eerste zintuig. We hebben het deze les over zien. Waar zou ik vandaag de pijn bij moeten zetten? De leerkracht zet de pijn bij het plaatje van het oog.

Kern

Stap 1 Tijd • 15 minuten

- Leerkracht en leerlingen zitten in een kring. De leerkracht laat zijn of haar jeugd-foto zien. Weten de kinderen wie het kind op deze foto is? Wat is het kind aan het doen? Waar bevindt hij of zij zich?
- De volgende foto die de leerkracht laat zien, is de recente foto. De persoon op deze foto zullen de kinderen uiteraard herkennen. De leerkracht vertelt dat het kind en de volwassene op de foto's dezelfde persoon zijn. Wat is er gebeurd met het kind op de eerste foto? Wat zijn de verschillen en de overeenkomsten?
- Doel is dat de leerlingen weten dat je met een foto iets of iemand kunt vastleggen. In het echt is het kind volwassen geworden, opgegroeid tot de juf of meester die ze nu zien, maar op de foto blijft de juf of meester altijd een kind.

Stap 2 Tijd • 10 minuten
De leerlingen gaan in het klaslokaal op zoek naar het echte voorwerp dat op de foto's staat afgebeeld.

Stap 3 Tijd • 10 minuten
De leerkracht laat de digitale camera zien. Waarom zit er een schermpje op de camera? De leerkracht vertelt dat de foto in het klein te zien is op het schermpje. Wat je op het schermpje ziet, wordt dus de foto.

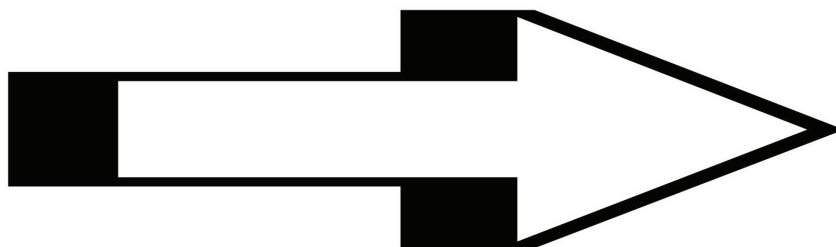
Afsluiting en reflectie Tijd • 10 minuten
De digitale camera blijft de hele week in het lokaal. Als de kinderen deze week iets tegenkomen dat ze graag willen bewaren op een foto, mogen ze aan de leerkracht vragen om de camera en (samen) een foto maken. Stel je voor dat je graag thuis een foto wil laten zien van school. Waar zou je dan graag een foto van willen maken? Wat zou je vertellen over de foto? Zie blz 14.

INFORMATIE BIJ LES ZIEN: EEN TASTBARE HERINNERING

Zintuigenplaat

	<p>ZIEN</p>
	<p>HOREN</p>
	<p>RUIKEN</p>
	<p>VOELEN</p>
	<p>PROEVEN</p>

ONDERBOUW BEELDENDE VORMING: FOTOGRAFIE EN TEKENEN **ZIEN: HET VERHAAL ACHTER DE FOTO**

Groep 1-2-3

Les 2 van 2

Tijd 55 minuten

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van dingen die belangrijk voor hun zijn, die ze zich willen herinneren • de leerlingen zijn zich bewust van het verhaal achter een foto (afbeelding): er gaat altijd iets aan vooraf en er gebeurt iets na • de leerlingen hebben het vervolg van hun eigen foto beschreven

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • door leerlingen gemaakte foto's • voorbeeldfoto's en bijbehorende verhalen (zie informatie) • wit vel papier A4 • gekleurd papier of karton A3 • viltstiften of kleurpotloden • lijm

Techniek • fotograferen • tekenen

Ruimte • klaslokaal • tafels waaraan alle kinderen kunnen werken

Informatie • foto's en bijbehorende verhalen

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • zijn de leerlingen zich ervan bewust dat een foto een momentopname is, een deel van het bijbehorende verhaal? • zijn de leerlingen in staat een vervolg te geven aan hun eigen foto?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Het verhaal achter de foto

Een foto staat niet op zichzelf. Tijdens de vorige les hebben de leerlingen ontdekt dat je met een foto de werkelijkheid op dat moment vast kunt leggen. Ook hebben de leerlingen gezien, door de jeugdfoto van de leerkracht te bekijken, dat de werkelijkheid in de loop der tijd verandert. In deze les gaan de leerlingen op zoek naar het verhaal achter een foto. Er wordt een beroep gedaan op het inlevingsvermogen en de fantasie van de kinderen. Uiteindelijk gaan de leerlingen op beeldende wijze een vervolg geven aan hun eigen foto.

Inleiding Tijd • 15 minuten

Haal kort terug wat er tijdens les 1 ook alweer gedaan is (met nadruk op het zelf maken van foto's door de leerlingen). Laat voorbeeldfoto's zien: wie of wat zien we op de foto? Waar is de foto genomen? Waar was degene die de foto gemaakt heeft (foto 3)? Wat gebeurt er op de foto?

Eigenlijk hoort dus bij iedere foto een verhaal, dat hebben we net bedacht. Straks luisteren we naar het echte verhaal bij de foto, maar eerst bedenken we zelf hoe het verhaal bij de foto verder gaat.

- De leerlingen geven suggesties over wat er verder gebeurd is, nadat de foto gemaakt is. Hoe zou je dit kunnen tekenen? Wat moet er op die tekening komen?

Kern

Stap 1

Tijd • 10 minuten

De leerlingen hebben zelf foto's gemaakt. De leerkracht pikt er enkele foto's uit als voorbeeld. De leerlingen bedenken op eenzelfde manier als hierboven het verhaal bij de foto en geven er een vervolg aan. Het kind dat de foto gemaakt heeft, heeft misschien nog aanvullingen over hoe het echt gegaan is.

Stap 2

Tijd • 20 minuten

Het gekleurde vel papier of karton ligt in de breedte met een vouw in het midden. Links van de vouw komt in het midden de foto in de breedte. Rechts van de vouw komt het witte vel papier A4 in de lengte.

De leerlingen tekenen het vervolg van hun foto op het witte vel papier. Voorbeelden: foto van buiten spelende leerlingen tekening van in de rij voor de deur staan. Foto van leerling aan het werk tekening van diezelfde leerling aan het spelen.

De leerlingen bepalen helemaal zelf of ze zich aan de echte gebeurtenis houden (dus wat er echt gebeurde nadat de foto genomen was, als ze zich dit nog herinneren) of dat ze hun fantasie gebruiken.

Stap 3

Tijd • tijdens stap 2

De leerkracht loopt onderwijl langs om bij iedere leerling in enkele zinnen het verhaal van de foto en de tekening onder de foto te schrijven.

Afsluiting en reflectie

Tijd • 10 minuten

De leerkracht kan eventueel in de kring enkele door de leerlingen gemaakte boekjes 'voorlezen' of ervoor kiezen de makers ervan dit zelf te laten doen.

Aan wie zou je je boekje graag willen laten zien? Waarom juist aan deze persoon?

Stel je voor dat je later groot bent, en je vindt dit boekje terug, zou je dat leuk vinden? Waarom?

Lijk je dan nog op deze foto? Wat zal er anders aan je zijn? En wat hetzelfde?

MIDDENBOUW

BEELDENDE VORMING: TEKENEN

ZIEN: IK ZIE, IK ZIE...

Met twee ogen kijken we de wereld in. Kleuren, vormen, anderen, onszelf in de spiegel. Onze ogen fotograferen en filmen de hele dag door. In de komende twee lessen ga je jezelf eens goed bekijken. Van buiten én van binnen. We beginnen met de buitenkant, dat is het makkelijkst. Pak er maar een spiegel bij en schrijf op wat je ziet.

Groep 4-5-6
Les 1 van 2
Tijd 60 minuten
Doelen

De leerlingen zijn zich bewust van uiterlijke kenmerken • de leerlingen kunnen benoemen wat ze leuk, mooi, bijzonder aan hun uiterlijk vinden • de leerlingen kunnen een zelfportret maken, met behulp van een silhouettekening en een spiegel • de leerlingen kunnen zichzelf herkenbaar verbeelden

Wat heb je nodig?

Materiaal en gereedschap • per kind een spiegel • zacht pastel- of vetkrijt • een verplaatsbare lamp • per kind een vel wit papier A4 • grijze potloden • gummen • plakband

Techniek • tekenen

Ruimte • eigen lokaal

Informatie • onderdeel Introductie • onderdeel Omgaan met elkaar • onderdeel

Zien: ik zie, ik zie...

Beoordelingscriteria

Zie doelstellingen • zijn de leerlingen erin geslaagd zichzelf herkenbaar te verbeelden?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Zien: ik zie, ik zie...

In deze les gaan de leerlingen zichzelf om te beginnen op een zo neutraal mogelijke manier bekijken. De leerlingen kijken bewust naar hun uiterlijke kenmerken en hoe ze daarin van elkaar verschillen. Het uitspreken van de uiterlijke kenmerken gebeurt vanuit een positieve insteek; iedereen is anders, iedereen mag er zijn.

Inleiding

Tijd • 10 minuten

De leerkracht en de leerlingen hebben ieder een kopie van de informatie. Gezamenlijk lezen ze de introductietekst. De leerkracht heeft uit de informatie *Omgaan met elkaar* gekopieerd. Daarin staan drie omgangsvormen die de leerlingen in acht

nemen tijdens dit project. Ze bespreken de omgangsvormen en iedere leerling zet zijn handtekening op het blad. Het blad hangt op een zichtbare plek in de klas en dient als geheugensteuntje voor de komende weken.

□ De leerlingen beginnen met het (gezamenlijk) lezen van de introductietekst, onderdeel Zien: ik zie, ik zie ... Leerlingen vullen in wat ze leuk/mooi/bijzonder aan hun uiterlijk vinden. Hierna vraagt de leerkracht klassikaal de leerlingen iets moois/leuks/bijzonders aan het uiterlijk van een andere leerling te noemen. Iedere leerling schrijft op wat leuk/mooi/bijzonder is voor de rest van de klas. De leerlingen gaan individueel nog even verder met het beschrijven van hun uiterlijk in de informatiemap.

Kern

Stap 1

Tijd • 10 minuten

De leerkracht plaatst een lamp op een tafel. Plak daarachter tegen de muur of deur een vel wit papier A4. Tussen de lamp en het papier zit een leerling. Zo, dat de schaduw van het profiel op het witte papier te zien is. Een andere leerling tekent met potlood het profiel op het witte vel papier.

Stap 2

Tijd • 10 minuten

De leerlingen hebben ieder de silhouettekening van hun eigen profiel. De leerkracht kopieert deze of laat die door iedere leerling op een ander vel wit papier overtrekken (bijvoorbeeld door de tekening op het raam te hangen met daarop het lege vel). De tweede silhouettekening is nodig voor les 2.

Stap 3

Tijd • 25 minuten

De leerlingen nemen hun tekeningen en gaan deze individueel afmaken door hun gezichten erin te tekenen met zacht pastel- of vetkrijt.

Afsluiting

Tijd • 5 minuten

De leerkracht kan enkele tekeningen of kopieën van silhouettekeningen laten zien en de leerlingen laten raden welke leerling erop te zien is.

Reflectie met kinderen

Tijd • geen

Reflectie vindt plaats na de hierop volgende les.

INFORMATIE BIJ LES ZIEN: IK ZIE, IK ZIE...

Werkblad 1

Zien, horen, ruiken, voelen, proeven

Naam

Groep

School

De vijf zintuigen

Hallo!

De komende weken ga jij, samen met je klasgenoten en juf of meester een heleboel dingen doen die te maken hebben met de woorden die hierboven staan. Zoals je misschien wel weet zijn dit de vijf zintuigen van een mens. Die zintuigen heb je zodat je de wereld om je heen kunt waarnemen. Je ziet met je ogen: andere mensen, de natuur, de computer, een film op televisie. Met je oren luister je naar wat de juf of meester zegt, naar muziek of regendruppels op het dak. Je kunt ruiken wat er gekookt wordt of dat er poep aan je schoenen zit. Je voelt de zon op je huid of pijn als je valt. En je proeft de smaak van je lievelingseten als je het in je mond stopt.

Dat bij de meeste mensen de zintuigen goed werken, betekent niet dat iedereen precies hetzelfde ziet, hoort, ruikt, voelt en proeft. Heb jij dezelfde lievelingskleur als iedereen in je klas? Vind jij dezelfde muziek mooi, hetzelfde eten lekker? Ik denk het niet. Die verschillen is juist wat het onderzoeken van je zintuigen leuk maakt. Je zult de komende lessen vaak merken dat er een heleboel verschillen zijn tussen wat jij en je klasgenoten zien, horen, ruiken, voelen en proeven.

Deze informatiemap die je samenstelt is erg belangrijk tijdens dit project. Er staan vragen in en stukjes tekst die je nodig hebt voor de lessen. Je gaat er zelf heel wat in schrijven, over alles wat je doet en meemaakt. Dat hoor je later precies van je juf of meester.

Door deze lessen hoop ik dat je gaat nadenken over wat je allemaal doet met je zintuigen. Daardoor ontdek je misschien wel dingen over jezelf die je nog niet wist.

Maar vooral hoop ik dat jij en je klasgenoten veel plezier zullen hebben tijdens de lessen. Plezier hebben kan als je je veilig voelt in de klas. Daarmee bedoel ik dat je niet bang moet hoeven zijn te zeggen en te maken wat je wilt tijdens de lessen, omdat je bijvoorbeeld bang bent dat andere kinderen je uitlachen. Dat zou erg jammer zijn. Op de volgende pagina staat iets over het omgaan met elkaar tijdens de lessen. De juf of meester heeft dit uitgeprint. Iedereen in de klas zet zijn of haar handtekening eronder. Dit betekent dat je het eens bent met wat er staat en dat je probeert om dit project voor iedereen zo leuk mogelijk te maken.

Veel succes de komende weken en vooral, veel plezier!

Omgaan met elkaar

- Iedereen is anders, en het zou maar saai zijn als iedereen hetzelfde was.
- Niemand hoeft bang te zijn te zeggen en te maken wat hij of zij wil, want we lachen elkaar niet uit.
- We vertellen elkaar wat goed was, maar ook wat anders had gekund. Eerlijk zijn is niet hetzelfde als onaardig zijn.

Groep

School

Zien: ik zie, ik zie

Schrijf drie dingen op die je mooi, leuk of bijzonder aan je uiterlijk (buitenkant) vindt.

Wat vinden je klasgenoten mooi, leuk of bijzonder aan je uiterlijk?
Schrijf hieronder op hoe ieder onderdeel van je gezicht eruit ziet.

- Haar (denk aan lengte, kleur, krullen, steil)
- Ogen
- Neus
- De rest

MIDDENBOUW BEELDENE VORMING: COLLAGE **ZIEN: ...WAT JIJ NIET ZIET**

In de vorige les heb je jezelf van de buitenkant bekeken. Daar heb je alleen een spiegel voor nodig.

Maar hoe zit dat met de binnenkant?

In deze les ga je weer een zelfportret maken. Maar dit keer niet van buiten, maar van binnen. Je gaat laten zien wat je leuk, mooi, boeiend, interessant vind. Hoe je karakter is, waar je blij, boos, bang of verdrietig van wordt. Al deze dingen samen maken je tot het mens dat jij bent en daar is er maar één van.

Groep 4-5-6

Les 2 van 2

Tijd 70 minuten

Doelen De leerlingen hebben hun eigen karaktereigenschappen onderzocht • de leerlingen hebben onderzocht wat zij boeiend, mooi, interessant vinden • de leerlingen kunnen hun 'innerlijke gezicht' verbeelden

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • kopieën van silhouettekeningen uit les 1 • oude tijdschriften • lijm • scharen
Techniek • collage

Ruimte • eigen lokaal

Informatie • onderdeel Zien: ...wat jij niet ziet

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • vinden de leerlingen dat hun werk duidelijk maakt wie ze zijn? • herkennen de leerlingen hun medeleerlingen in hun werk? • hebben de leerlingen een beter beeld gekregen van wie hun medeleerlingen zijn?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Zien... wat jij niet ziet

In deze tweede les concentreren de leerlingen zich op een zelfportret dat dit keer niet om de buitenkant, maar om de binnenkant draait. De leerlingen onderzoeken wat ze boeiend, mooi en interessant vinden en kiezen tekst en afbeeldingen die aansluiten bij hun karakter. Uiteindelijk stellen de leerlingen een collage samen die hun innerlijke gezicht verbeeldt.

Inleiding Tijd • 10 minuten

De leerlingen beginnen met het gezamenlijk lezen van de introductietekst: Zien: ... wat jij niet ziet in de informatiemap.

Kern

Stap 1

Stap 1

Tijd • 10 minuten

De leerlingen beantwoorden de vragen in hun informatiemap. Naar aanleiding van hun antwoorden zoeken de leerlingen plaatjes en kreten in tijdschriften.

Stap 2

Tijd • 15 minuten

In de tijdschriften gaan de leerlingen op zoek naar woorden, zinnen, kreten, afbeeldingen die te maken hebben met verschillende aspecten van hun karakters. De leerlingen kunnen kiezen of ze willen knippen of scheuren.

Stap 3

Tijd • 15 minuten

De leerlingen plakken de afbeeldingen en tekst op de corresponderende plekken in hun silhouettekening.

Afsluiting

Tijd • 10 minuten

De leerlingen die dit willen mogen hun gezichten tonen en toelichten aan de rest van de klas. Er zullen misschien leerlingen zijn voor wie het tonen van hun beide gezichten te persoonlijk is. Het is belangrijk dat de leerkracht hier rekening mee houdt en dit respecteert.

Reflectie met kinderen

Tijd • 10 minuten

De leerlingen schrijven over hun ervaringen tijdens deze les in hun informatiemap. De leerkracht kan ervoor kiezen dit klassikaal na te bespreken.

INFORMATIE BIJ LES ZIEN: ... WAT JIJ NIET ZIET

In deze les ga je weer een zelfportret maken. Maar dit keer niet van buiten, maar van binnen. Je gaat laten zien wat je leuk, mooi, boeiend, interessant vindt. Hoe je karakter is, waar word je blij, boos, bang of verdrietig van. Al deze dingen samen maken je tot het mens dat jij bent en daar is er maar 1 van.

Denk eens goed na.

Kun jij dingen bedenken die je vrolijk, boos, verdrietig en bang maken? Schrijf steeds twee dingen op die maken dat jij je zo voelt.

- Vrolijk
- Boos
- Verdrietig
- Bang

Wat doe je graag als je vrij bent? (denk bijvoorbeeld aan sport en andere hobby's)

Wat zou je later graag willen worden?

Wat vind je zo leuk aan dat beroep?

Gebruik wat je hierboven hebt opgeschreven om plaatjes en zinnnetjes uit de tijdschriften te halen die daarmee te maken hebben.

Je hebt nu, naast een zelfportret van buiten ook een zelfportret van binnen gemaakt.

Wat vond je moeilijk bij het doen van deze les?

Heb je dingen in de zelfportretten van andere kinderen gezien die jij ook had? (schrijf ook op wat er dan hetzelfde was)

Heb je dingen in de zelfportretten van andere kinderen gezien die bij jou anders waren? (schrijf ook op wat er dan anders was)

Denk je dat mensen die jouw zelfportret bekijken nu weten wie jij bent? Waarom wel of niet?

BOVENBOUW BEELDENE VORMING: FOTOGRAFIE **ZIEN: KIJK EENS OM JE HEEN**

Met twee ogen kijken we de wereld in. Kleuren, vormen, anderen, onszelf in de spiegel. Onze ogen fotograferen en filmen de hele dag door.

Geel is geel en een boom is een boom. Dat ziet toch iedereen? Klopt. Toch zien we niet alles altijd hetzelfde. Niet iedereen vindt bijvoorbeeld hetzelfde mooi of interessant om naar te kijken.

De komende twee lessen ga je kijken naar de wereld om je heen. Wat is voor jou belangrijk? Je gaat eerst een foto maken van een plek, persoon of voorwerp. Die plek, die persoon of dat voorwerp is voor jou bijzonder. Misschien heb je wel een voetbalveldje waar je graag speelt of een hele lieve oma en maak je daar een foto van. Waar het om gaat tijdens deze lessen is uit te zoeken wat jij in je foto ziet dat andere mensen niet zien.

Groep

7-8

Les

1 van 2

Tijd

60 minuten

Doelen

De leerlingen hebben gekeken naar hun omgeving en die gezien ▪ de leerlingen hebben wat voor hen bijzonder is vastgelegd ▪ de leerlingen zijn zich bewust van het verschil tussen kijken en zien

Wat heb je nodig?

Materiaal en gereedschap ▪ digitale camera

Techniek ▪ fotograferen

Ruimte ▪ binnen en buiten

Informatie ▪ onderdeel Introductie ▪ onderdeel Omgaan met elkaar ▪ onderdeel

Zien: kijk eens om je heen

Beoordelingscriteria

Zie doelstellingen ▪ zijn de leerlingen in staat uiting te geven aan hun gevoel bij hun zelfgemaakte foto? ▪ beseffen de leerlingen dat zien een subjectieve ervaring is?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Kijk eens om je heen

De leerlingen geven hun ogen goed de kost. Ze bekijken voorwerpen, plekken en mensen in hun dagelijks leven eens wat nader en hopelijk zien ze die echt. De uitdaging zit hem deze les niet in het kiezen van onderwerpen om te fotograferen, maar in het stilstaan bij de onderwerpen. Bij het zien van de schoonheid en de kracht van juist die plek, die persoon of dat voorwerp. Voor de leerlingen de opdracht om dit ook aan medeleerlingen over te brengen.

- Inleiding** Tijd • 10 minuten
De leerkracht en de leerlingen hebben ieder een kopie van de informatie. Ze lezen gezamenlijk de introductietekst. De leerkracht heeft Omgaan met elkaar gekopieerd. Daarin staan drie omgangsvormen die de leerlingen in acht nemen tijdens dit project. Ze bespreken de omgangsvormen en iedere leerling zet zijn handtekening op het blad. Het blad hangt op een zichtbare plek in de klas en dient als geheugensteuntje voor de komende weken.
De leerlingen beginnen met het (gezamenlijk) lezen van de introductietekst Zien: kijk eens om je heen in hun informatiemap.
- Kern**
- Stap 1** Tijd • 15 minuten
De leerlingen inventariseren in hun informatiemap plekken, mensen en voorwerpen die belangrijk voor ze zijn.
- Stap 2** Tijd • zolang als nodig
 De leerlingen krijgen om beurten de digitale camera mee naar huis. De leerkracht kan van te voren het beste inschatten hoe dat opgezet moet worden. Leerlingen die dicht bij elkaar wonen kunnen bijvoorbeeld afspreken om de camera op een bepaald tijdstip uit te wisselen.
 De leerlingen mogen ieder drie foto's maken van een persoon, een plek en een voorwerp die ze in de informatiemap beschreven hebben. Ze kiezen uiteindelijk een foto om te ontwikkelen en in hun informatiemap te plakken.
- Afsluiting** Tijd • 20 minuten
De leerlingen hebben ieder hun ontwikkelde, zelfgemaakte foto. De leerlingen wisselen in tweetallen hun informatiemappen uit. In de eerste kolom van het informatiemap schrijven de leerlingen (in de informatiemap van een ander) hun naam, wat ze zien op de foto en wat ze ervan vinden. In de tweede kolom schrijven de leerlingen in hun eigen informatiemap de naam van de foto en waarom ze uiteindelijk voor deze foto gekozen hebben.
- Reflectie met kinderen** Tijd • 15 minuten
De leerkracht laat de tweetallen die informatiemappen en ervaringen uitgewisseld hebben hierover vertellen.

INFORMATIE BIJ LES ZIEN: KIJK EENS OM JE HEEN

Werkblad 1

Zie blz: 20 en 21

Werkblad 2:

Zien: kijk eens om je heen

Met twee ogen kijken we de wereld in. Kleuren, vormen, anderen, onszelf in de spiegel.

Onze ogen fotograferen en filmen de hele dag door.

Geel is geel en een boom is een boom. Dat ziet toch iedereen? Klopt.

Toch zien we niet alles altijd hetzelfde. Niet iedereen vindt bijvoorbeeld hetzelfde mooi, of interessant om naar te kijken.

De komende twee lessen ga je kijken naar de wereld om je heen. Wat is voor jou belangrijk? Je gaat eerst een foto maken van een plek, persoon of voorwerp. Die plek, die persoon of dat voorwerp is voor jou bijzonder. Misschien heb je wel een voetbalveldje waar je graag speelt of een hele lieve oma en maak je daar een foto van. Waar het om gaat tijdens deze lessen is uit te zoeken wat jij in je foto ziet dat andere mensen niet zien.

Schrijf drie mensen op die voor jou belangrijk zijn en ook waarom:

Schrijf 2 voorwerpen op die voor jou belangrijk zijn en ook waarom:

Schrijf twee plekken op die voor jou belangrijk zijn en ook waarom:
(Plaats voor foto)

Naam (klasgenoot):

Ik heb gekozen voor deze foto van (schrijf de naam, het voorwerp of de plek op):

Dit zie ik op de foto:

Dit vind ik van de foto (schrijf ook op waarom je dat vind):

Omdat:

BOVENBOUW

DRAMA

ZIEN: VERDER KIJKEN DAN JE NEUS LANG IS

De wereld is groter dan je huis, je buurt, je stad, je land.

Veel groter. Toch gebeurt het vaak dat mensen niet verder kijken dan wat ze kennen.

Groep 7-8

Les 2 van 2

Tijd 80 minuten

Doelen De leerlingen hebben nagedacht over hun plek in de maatschappij en hun visie daarop • de leerlingen weten wat ideële reclame is en wat de bedoeling daarvan is • de leerlingen zijn zich bewust van het verschil tussen kijken en zien

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • computers met internetaansluiting • videocamera (optioneel)

Techniek • drama

Ruimte • computerruimte, klaslokaal of speellokaal

Informatie • onderdeel Zien: verder kijken dan je neus lang is • lijst aanverwante websites

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • kunnen de leerlingen de verschillen aangeven tussen ideële en commerciële reclame? • zijn de leerlingen in staat zelf een reclame te ontwerpen waarin een maatschappelijk thema aan de kaak wordt gesteld?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Verder kijken dan je neus lang is

In deze les draait het om het kritisch kijken naar de wereld om je heen. De leerlingen onderzoeken wat vooroordelen zijn en de gevolgen. Met behulp van informatie over twee soorten reclame gaan de leerlingen verder in groepen een maatschappelijk thema aan de kaak stellen.

Inleiding Tijd • 10 minuten

De leerlingen beginnen met het (gezamenlijk) lezen van de introductietekst en (individueel) beantwoorden van de vragen bij het onderdeel Zien: verder kijken dan je neus lang is in hun informatiemap. Bespreek de antwoorden klassikaal.

Kern

Stap 1

Tijd • 10 minuten

De leerkracht leest met de leerlingen de tekst in de informatiemap over ideële reclame. Naar aanleiding van de vragen bij de tekst gaat de leerkracht na of de leerlingen begrijpen wat ideële reclame is.

Stap 2

Tijd • 20 minuten

De leerlingen krijgen de ruimte om op het internet op zoek te gaan naar uitingen van ideële reclame (zie informatie: lijst aanverwante websites). In de informatiemap beschrijven de leerlingen hun bevindingen.

Stap 3

Tijd • 15 minuten

De leerkracht bespreekt klassikaal de bedoeling van de opdracht. De leerlingen verzinnen zelf een ideële reclameposter (of televisiereclame) en voeren die uit. Dit kan in groepjes of individueel. Het is aan de leerkracht om te bepalen of het haalbaar is om de leerlingen te laten kiezen uit een toneelstuk (televisiereclame) of een poster.

Afsluiting

Tijd • 15 minuten

De leerlingen presenteren hun reclameposter en/of toneelstuk. In verband met de schoolbrede presentatie aan het einde van dit project, is het indien mogelijk aan te bevelen video-opnames te maken van de eventuele toneelstukjes.

Reflectie met kinderen

Tijd • 10 minuten

De leerlingen geven elkaar feedback. Laat vertellen wat er goed was aan de reclame en ook wat er anders/ beter gekund had en op welke manier.

INFORMATIE BIJ LES ZIEN: VERDER KIJKEN DAN JE NEUS LANG IS

Lijst aanverwante websites

- **www.art1.nl**
- www.sire.nl
- www.kinderrechten.nl
- www.watvooreikelbenjij.nl
- www.zinloosgeweld.nl
- www.dutchkids.nl

Zien: verder kijken dan je neus lang is

De wereld is groter dan je huis, je buurt, je stad, je land. Veel groter. Toch gebeurt het vaak dat mensen niet verder kijken dan wat ze kennen. Dat is eigenlijk best logisch, want in je buurt wonen de mensen die je kent, staan de huizen en winkels waar je vaak naar binnen loopt. Je voelt je meestal veilig in je eigen omgeving, je voelt je er thuis.

Dat je soms een beetje bang bent voor onbekende dingen, is helemaal niet zo erg. Iedereen heeft dat wel eens. Het gaat erom wat je met dat gevoel doet. Er zijn mensen die erg bang zijn voor mensen die anders zijn dan zij. Anders omdat ze een andere huidskleur hebben, een andere taal spreken, een ander geloof hebben, van een ander geslacht zijn. Die angst maakt deze mensen boos en die boosheid kan ervoor zorgen dat ze niets met mensen die anders zijn te maken willen hebben. En dat is hartstikke jammer.

Over mensen die om wat voor reden dan ook anders zijn dan jij, kun je vooroordelen hebben. Dat betekent dat je, door bijvoorbeeld alleen naar het uiterlijk van een persoon te kijken al dingen over die persoon denkt te weten. Die dingen hoeven helemaal niet te kloppen, misschien is die persoon wel heel anders dan je had gedacht. Vooroordelen kunnen aardige, maar vaak ook onaardige dingen zijn die je over anderen denkt te weten.

- Kun je een vooroordeel noemen dat mensen kunnen hebben over bepaalde mensen?
- Heb jij wel eens vooroordelen over andere mensen gehad?
- Wat was dat vooroordeel?
- Klopt dat vooroordeel, denk je? (schrijf ook op waarom je dat denkt)
- Heeft iemand anders wel eens een vooroordeel over jou gehad?
- Wat was dat vooroordeel?
- Klopt dat vooroordeel? (schrijf ook op waarom wel of niet)
- Wat kan vervelend zijn aan het hebben van vooroordelen?

Ideële reclame

Reclame, zoals filmpjes op televisie, radiospotjes en advertenties in tijdschriften hebben vaak het doel mensen dingen te laten kopen of een merk bekend te maken. Reclame met dit doel noemen we commerciële reclame.

Er is ook een andere vorm van reclame. Reclame met als doel mensen aan het denken te zetten over dingen die in de wereld gebeuren. Dit soort reclame noemen we ideële reclame. Ideële reclame laat de mensen vaak schrikken. Daardoor hopen de mensen die de reclame gemaakt hebben dat anderener over nagedacht gaat worden door anderen. Vaak willen de makers van ideële reclame mensen laten nadenken over hun eigen gedrag.

Ideële reclame werkt net als commerciële reclame op verschillende manieren. Via de televisie, radio, kranten en tijdschriften en ook via het internet.

- Kun je een voorbeeld geven van commerciële reclame?
- Wat is denk je het doel van deze reclame?
- Kun je een voorbeeld noemen van ideële reclame?

Wat is denk je het doel van deze reclame?

▪ denk je dat ideële reclame mensen echt aan het denken zet?

▪ waarom denk je dat?

▪ denk je dat mensen door het zien van ideële reclame hun gedrag veranderen?

▪ waarom denk je dat?

Hieronder beschrijf je de ideële reclames die jij gevonden hebt.

1.

Om welke vorm van ideële reclame gaat het? (advertentie, televisie, radio, internet)

Wat zie je als je de reclame bekijkt?

Wat is het doel van de reclame?

2.

Om welke vorm van ideële reclame gaat het? (advertentie, televisie, radio, internet)

Wat zie je als je de reclame bekijkt?

Wat is het doel van de reclame?

H O R E N

We vertrouwen in het algemeen eerder op onze ogen dan op onze oren. Wat we horen komt maar al te vaak niet overeen met wat we zien. Vriendelijke woorden uit een boos gezicht klinken anders dan uit een vrolijk gezicht. Het is de moeite waard eens stil te staan bij wat we allemaal horen en om eens goed te luisteren.

De leerlingen in de onderbouw gaan zelf instrumenten maken en zich uitdrukken in geluid. De leerlingen middenbouw ontdekken dat communicatie niet alleen een kwestie is van dezelfde taal spreken. Leerlingen in de bovenbouw maken muziek door te spelen met woorden. Zowel de midden- als bovenbouw gaan ook luisteren naar het verhaal achter muziek.

ONDERBOUW BEELDENE VORMING: HANDVAARDIGHEID **HOREN: MIJN INSTRUMENT**

Ik hou een schelp bij mijn oor

Weet je wat ik hoor?

Nee?

Ik hoor de zee

Ik hou een kopje bij mijn oor

Weet je wat ik hoor?

Nee?

Ik hoor de thee!

Erik van Os

Groep 1-2-3

Les 1 van 2

Tijd 45 minuten

Doelen De leerlingen kunnen een persoonlijk instrument maken

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* ▪ afhankelijk van welke instrumenten de leerlingen maken (zie informatie)

Techniek ▪ knutselen met (vooral) kosteloos materiaal

Ruimte ▪ eigen lokaal

Informatie ▪ zintuigenplaat en wasknijper met pijl ▪ werkwijze muziekinstrumenten

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen ▪ zijn de leerlingen bewust bezig hun instrument persoonlijk te maken? ▪ laten de leerlingen zich leiden door hun eigen smaak, in plaats van andere leerlingen na te doen?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Mijn instrument

De leerlingen maken tijdens deze les een persoonlijk muziekinstrument. Met dit instrument gaan de leerlingen in de volgende les aan les.

Inleiding Tijd ▪ 10 minuten

De leerkracht introduceert het nieuwe zintuig. We hebben het deze les over horen. Waar zou ik vandaag de pijl bij moeten zetten? De leerkracht zet de pijl bij het plaatje met de hand. De leerkracht stelt vragen ter verheldering van het begrip horen.

De leerkracht heeft een voorbeeld gemaakt van een (meerdere) muziekinstrument(en). Hij kiest enkele leerlingen die demonstreren op welke wijze er muziek mee gemaakt kan worden.

Kern
Stap 1

Tijd • 25 minuten

(Zie voor stap-voor-stap werkwijze de bijlage: Werkwijze muziekinstrumenten, achter deze les)

Afsluiting en reflectie

Tijd • 10 minuten

Leg de instrumenten goed te drogen voor de volgende les.

De leerlingen vertellen ieder kort over hun instrument, de leerkracht stelt vragen over de keuze voor de persoonlijke toevoegingen.

INFORMATIE BIJ LES HOREN: MIJN INSTRUMENT

Werkwijze instrumenten

Schudkoker

Benodigheden • closetrol • gekleurd papier • stickers • glitters • stiften • bonen, rijst of macaroni • lijm • schaar

Werkwijze • plak gekleurd papier om de closetrol. Zorg ervoor dat de ene kant van de closetrol open is en de andere dicht. Vul de closetrol met bonen/ rijst/ macaroni. Plak de closetrol aan de andere kant dicht met gekleurd papier. Versier de schudkoker.

Rammelaar

Benodigheden • ijzerdraad (ongeveer 30 cm) • bierdoppen met een gaatje in het midden • kniptang (leerkracht) • repen textiel • lijm

Werkwijze • rijg 10 bierdoppen aan het ijzerdraad. Zorg ervoor dat de bierdoppen ongeveer in het midden liggen. Buig het ijzerdraad tot een rechthoek, draai de uiteinden enkele malen om elkaar. Om de zijde van de uiteinden wikkel je textiel als handgreep.

Trommel

Benodigheden • potje (bijvoorbeeld verpakking van Jodekoeken) • ballon • gekleurd papier • twee satéstokjes • tape of plakband • gekleurd papier • stickers • glitters • stiften • lijm • schaar

Werkwijze ▪ knip het tuitje van de ballon en span de rest van de ballon om de opening van de pot. Wikkel plakband of tape om de uiteinden van de satéstokjes (trommelstokjes). Versier de trommel met het gekleurde papier en versieringen.

Tip Ook met de verpakkingen van Jodekoeken en chips uit een koker mét deksel kun je goede trommels maken. Knip de chipskokers eventueel in de breedte doormidden

Klepper

Benodigdheden ▪ reep gekleurd karton, bierdop, lijm, stickers/ glitters/ stiften.

Werkwijze ▪ vouw de reep karton dubbel. Lijm aan de binnenkant aan beide uiteinden een bierdop. Versier de klepper aan de buitenkant.

ONDERBOUW MUZIEK EN DRAMA **HOREN: MIJN GELUID**

Groep 1-2-3

Les 2 van 2

Tijd 45 minuten

Doelen De leerlingen hebben verschillende emoties verkend • de leerlingen kunnen emoties uitdrukken in muziek

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • persoonlijke instrumenten • enkele op school aanwezige instrumenten

Techniek • muziek

Ruimte • klaslokaal

Informatie • (gelamineerde) prenten; blij, boos, verdrietig, bang

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • kunnen de leerlingen situaties bedenken waarin ze de verschillende emoties ervoeren? • kunnen de leerlingen emoties met behulp van hun instrument laten horen?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Mijn geluid

De leerlingen gaan deze les luisteren naar verschillende instrumenten. Ze koppelen emoties aan klanken en gebruiken hun zelfgemaakte instrumenten om uitdrukking te geven aan verschillende emoties.

Inleiding Tijd • 10 minuten

De leerkracht laat verschillende instrumenten horen (denk hierbij aan een triangel, belletjes, trom, schudkoker, enzovoort). Wat associëren de leerlingen met deze geluiden? Hoe voelen de leerlingen zich bij het horen ervan? Kun je een muziekinstrument anders laten klinken?

**Kern
Stap 1**

Tijd • 10 minuten

De leerkracht laat de verschillende prenten zien. Kunnen de leerlingen zien wat Storm op de verschillende prenten voelt? Hoe kunnen ze dat zien? Waarom zou Storm zich zo kunnen voelen?

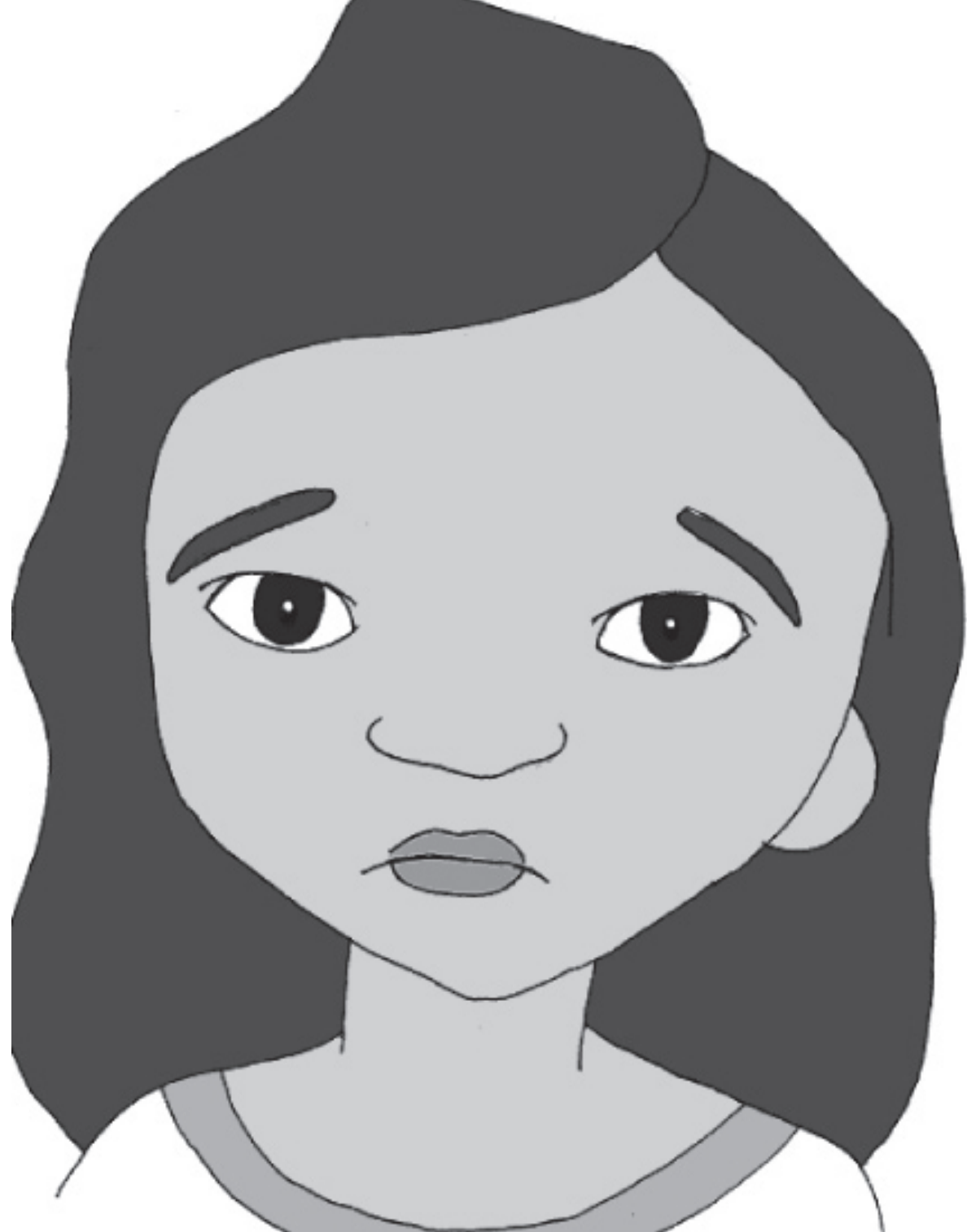
Naar aanleiding van de prenten vertellen de leerlingen over situaties waarin ze zelf boos, blij, verdrietig of bang zijn.

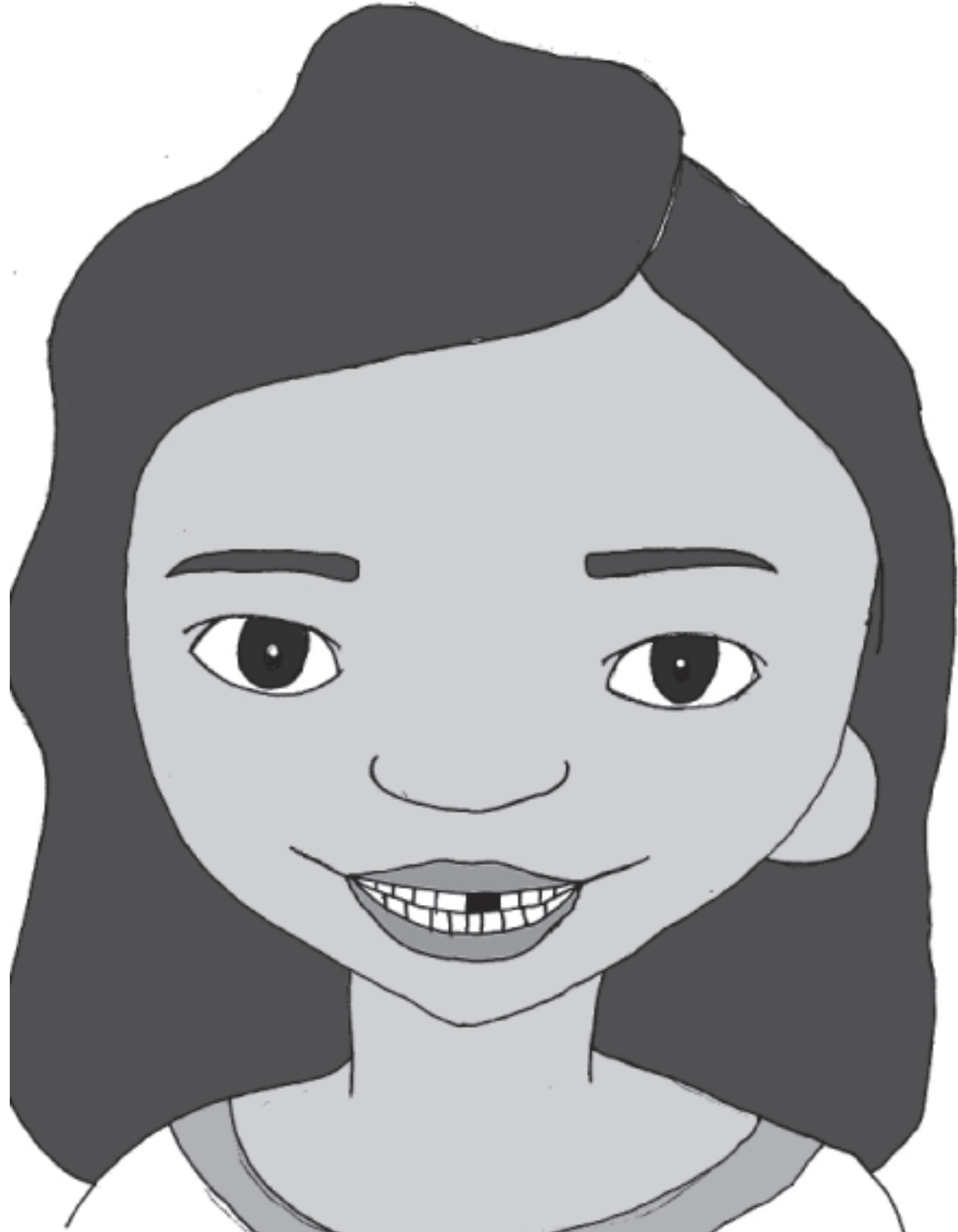

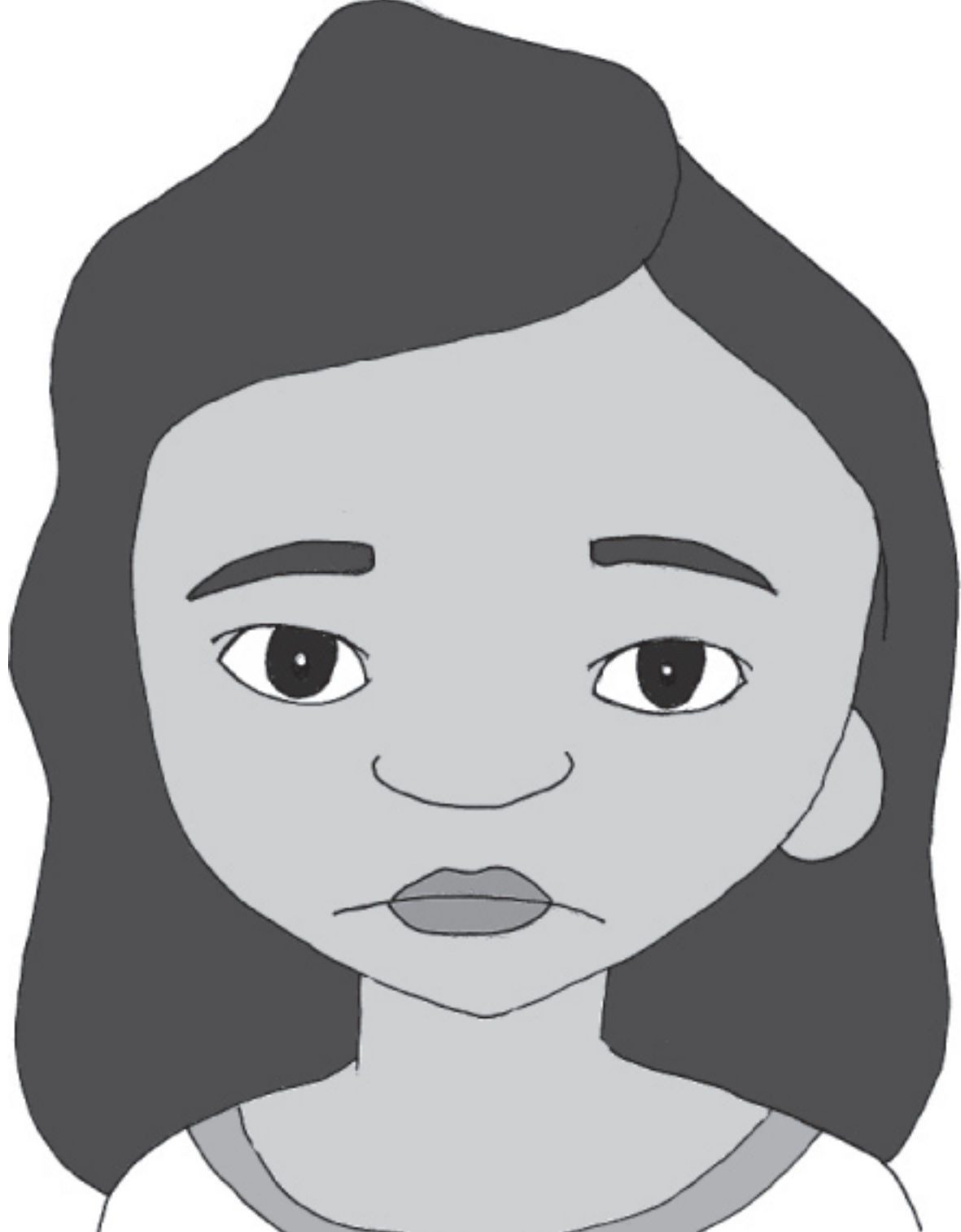
- Stap 2** Tijd • 5 minuten
De leerkracht gaat de kring langs. Wie kan boos, blij, verdrietig of bang laten horen met zijn persoonlijke muziekinstrument? Laat zoveel mogelijk kinderen aan de beurt komen.
- Stap 3** Tijd • 10 minuten
De leerkracht laat de verschillende prenten een voor een zien. Bij iedere prent mogen de leerlingen de bijpassende emotie laten horen met hun eigen instrument.
- Afsluiting** Tijd • 10 minuten
De leerlingen mogen ieder laten horen hoe ze zich op dat moment voelen. Ze mogen hierbij gebruik maken van zowel de zelfgemaakte als van de overige instrumenten. De andere leerlingen raden de emotie.

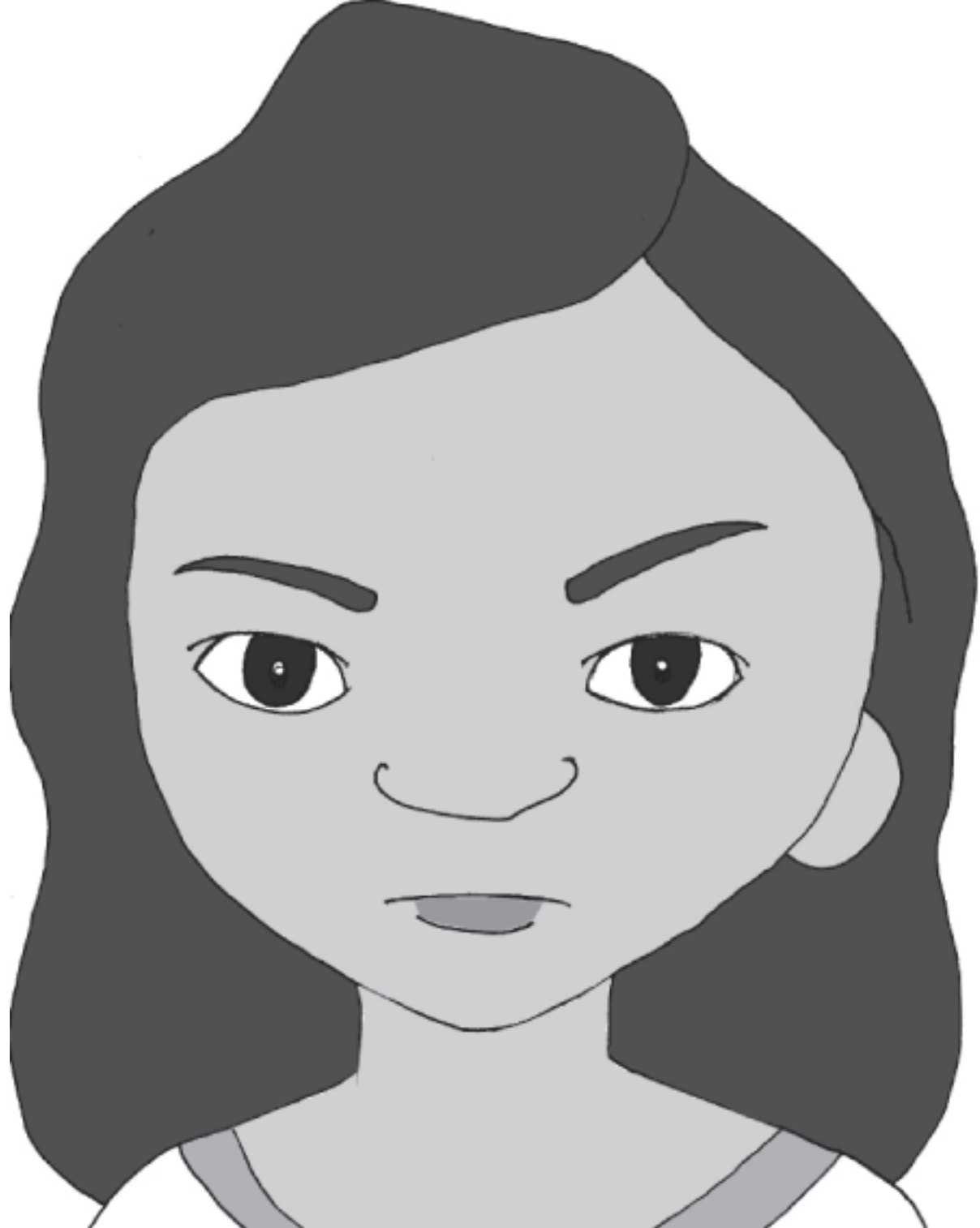
INFORMATIE BIJ LES HOREN: MIJN GELUID Prenten

We vertrouwen vaak eerder op onze ogen dan op onze oren. Wat we horen klopt soms niet met wat we zien. Vriendelijke woorden uit een boos gezicht klinken anders dan uit een vrolijk gezicht. Het is de moeite waard eens stil te staan bij wat we allemaal horen en om eens goed te luisteren. De komende les ga jij je oren eens flink aan het werk zetten. Je gaat luisteren naar muziek die je waarschijnlijk niet kunt verstaan. Het bijzondere aan muziek is, dat je de woorden niet hoeft te kennen om het mooi te vinden. Je kunt zelf misschien wel verzinnen waar de liedjes over gaan en je kunt zeker weten vertellen wat voor gevoel de muziek jou geeft.

Groep 4-5-6-7-8

Les Les • 1 van 2

Tijd Tijd • 65 minuten

Doelen De leerlingen hebben ontdekt dat achter muziek verhalen en emoties schuil gaan
• de leerlingen hebben geluisterd naar muziek

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • cd-speler, cd

Ruimte • klaslokaal

Informatie • onderdeel Horen: oren om te luisteren • achtergrondinformatie bij cd

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • zijn de leerlingen in staat zich in te leven in de muziek? • kunnen de leerlingen bedenken wat de uitvoerende over wil brengen met de muziek? • kunnen de leerlingen hun eigen associaties met de muziek onder woorden brengen?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Oren om te luisteren

De leerlingen luisteren naar verschillende soorten muziek. De leerlingen ontdekken dat je de taal niet hoeft te verstaan om toch de sfeer en emotie te kunnen voelen.

Inleiding Tijd • 10 minuten

De leerlingen beginnen met het (gezamenlijk) lezen van de introductietekst bij het onderdeel Horen – Oren om te luisteren in de informatie.

Kern Tijd • 10 minuten
Stap 1 De leerkracht laat (fragmenten van) de eerste 4 nummers van de cd horen. De leerlingen luisteren ernaar zonder te schrijven. De leerkracht vraagt naar de associaties die de leerlingen maken bij de muziek.

Stap 2 Tijd • 20 minuten
De leerkracht laat opnieuw fragmenten (eerste 4 nummers van de cd) van de muziek op de cd horen. Tijdens ieder fragment krijgen de leerlingen de tijd de vragen in de informatie te beantwoorden.

Stap 3 Tijd • 10 minuten
De leerkracht bespreekt met de leerlingen de gegeven antwoorden. De leerlingen geven hun mening over de verschillende muziekfragmenten en geven aan hoe ze (waarschijnlijk) zonder de tekst te kunnen verstaan aan hun informatie over de muziek zijn gekomen.

Afsluiting Tijd • 5 minuten
De leerkracht vertelt kort over de achtergrond van de verschillende nummers. De leerlingen krijgen de ruimte hierop te reageren.

Reflectie met kinderen Tijd • 10 minuten
De leerlingen krijgen de ruimte hun mening te geven over de verschillende fragmenten. Juist de motivatie is hierbij van belang.

INFORMATIE BIJ LES HOREN: OREN OM TE LUISTEREN

Achtergrondinformatie bij cd

1. Fado Mae – Dulce Pontes (Album: O primeiro canto)
2. La valse D'Amelie - Yann Tiersen (Album: Amelie original soundtrack recording)
3. 1er Gaou - Magic System (Album: Premier gaou 1+1)
4. Trouble so hard - Vera hall (Album: Natural blues)
5. Ramaganana - Treble (Single: Ramaganana)

1. Dulce Pontes (8 april 1969) is een populaire Portugese singer-songwriter. Ze staat bekend om haar krachtige stemgeluid dat in de fado's die ze zingt tot uiting komt. De fado is het equivalent van het Nederlandse levenslied. De fado heeft de reputatie een wat treurige en melancholische soort muziek te zijn. In werkelijkheid

worden in fado's ook wel de vrolijke kanten van het leven belicht. Fado Mae betekent letterlijk vertaald Moeder Fado.

2. La valse D'Amélie is een nummer uit de Franse film *Le Fabuleux Destin d'Amélie Poulain* met in de hoofdrol de Franse actrice Audrey Tautou. De film gaat over een enigszins wereldvreemde jonge vrouw in Parijs die op een dag besluit stiekem de mensen om haar heen gelukkig te maken. Yann Tiersen, die de muziek voor deze film gemaakt heeft, is een Franse componist en musicus.

3. Magic System is een Ivoiriaanse muziekgroep bestaande uit vier leden, te weten Salif Traoré, Narcisse Sadoua, Etienne Boué Bi en Adama Fanny. De groep maakt muziek met invloeden uit de R&B, Hiphop, traditionele Afrikaanse muziek en Couper Decaler (een in de Ivoorkust, de rest van Afrika en het Caribisch gebied populaire muzieksoort die vaak in het Frans wordt gezongen). Magic System zingt in het Frans, Ivoiriaans en Arabisch. Het nummer *1er Gaou* is een vrolijk nummer over het dagelijks leven van de zanger en een lofzang op zijn carrière als muzikant.

4. Vera Hall (Alabama 1902-1964) was een zwarte Amerikaanse (folk)zangeres. Haar moeder was een Afrikaanse slavinvrouw, hierdoor is Halls's geboortedatum nooit vastgelegd. Het slavernijverleden en de spirituals (godsdienstige liederen) die Hall's moeder zongen waren van grote invloed op het repertoire van Hall. *Trouble so hard*, is een lied gericht tot God over hoe zwaar het leven kan zijn.

5. Treble is een Nederlandse muziekgroep die uit drie leden bestaat: de zusjes Djem en Nina van Dijk en Caroline Hoffman. Ze maken muziek waarin ze veel gebruik maken van percussie en zingen deels in het Engels en deels in een zelfverzonnen taal. *Ramaganana* is volledig in een zelfverzonnen taal en was in 2004 een hit in Nederland.

Horen: oren om te luisteren

We vertrouwen vaak eerder op onze ogen dan op onze oren. Wat we horen klopt soms niet met wat we zien. Vriendelijke woorden uit een boos gezicht klinken anders dan uit een vrolijk gezicht. Het is de moeite waard eens stil te staan bij wat we allemaal horen en om eens goed te luisteren.

De komende les ga jij je oren eens flink aan het werk zetten. Je gaat luisteren naar muziek die je waarschijnlijk niet kunt verstaan. Het bijzondere aan muziek is, dat je de woorden niet hoeft te kennen om die mooi te vinden. Je kunt zelf misschien wel verzinnen waar de liedjes over gaan en je kunt zeker weten vertellen wat voor gevoel de muziek jou geeft.

Je juf of meester laat fragmenten (stukjes) van verschillende liedjes horen. Er is een liedje in het Engels, het Portugees, in een mengeling van Arabisch, Frans en Ivoiriaans en een liedje zonder tekst. Na ieder fragment beantwoord je de vragen.

Fragment 1

- Wie denk je dat dit liedje zingt? (denk aan man of vrouw, oud of jong, uit welk land)
- Waar denk je dat dit liedje over gaat, waar moet je aan denken?
- Welke emotie past bij dit liedje? (denk bijvoorbeeld aan vrolijk, boos, treurig)
- Vind je het mooi? (schrijf er ook bij waarom je dat vindt)

Fragment 2

- Waarom denk je dat er in dit lied niet wordt gezongen?
- Waar denk je dat dit liedje over gaat, waar moet je aan denken?
- Welke emotie past bij dit liedje? (denk bijvoorbeeld aan vrolijk, boos, treurig)
- Vind je het mooi? (schrijf er ook bij waarom je dat vindt)

Fragment 3

- Wie denk je dat dit liedje zingt? (denk aan man/ vrouw, oud/ jong, uit welk land)
- Waar denk je dat dit liedje over gaat, waar moet je aan denken?
- Welke emotie past bij dit liedje? (denk bijvoorbeeld aan vrolijk, boos, treurig)
- Vind je het mooi? (schrijf er ook bij waarom je dat vindt)

Fragment 4

- Wie denk je dat dit liedje zingt? (denk aan man/ vrouw, oud/ jong, uit welk land)
- Waar denk je dat dit liedje over gaat, waar moet je aan denken?
- Welke emotie past bij dit liedje? (denk bijvoorbeeld aan vrolijk, boos, treurig)
- Vind je het mooi? (schrijf er ook bij waarom je dat vindt)

MIDDENBOUW DRAMA

HOREN: DJABBERTAAL

Djabbertaal is verzonnen taal. Geluiden en klanken die in je opkomen en waarmee je iets kunt vertellen. Probeer maar eens te vertellen hoe je heet, waar je woont en in welke groep je zit. Je mag alleen geen bestaande taal praten! Misschien helpt het alsof je doet alsof je Russisch of een andere taal die je niet kent, spreekt.

Djabbertaal is dus steeds anders. Er zijn geen regels, geen bestaande woorden, het is maar net wat er op dat moment in je hoofd opkomt.

Groep 4-5-6

Les 2 van 2

Tijd 80 minuten

Doelen De leerlingen hebben kennis gemaakt met 'djabbertaal' • de leerlingen kunnen emoties uitdrukken zonder woorden

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • cd-speler • cd

Techniek • drama: djabbertaal

Ruimte • speellokaal of gymzaal

Informatie • onderdeel Horen: djabbertaal • achtergrondinformatie bij cd

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • durven de leerlingen gebruik te maken van djabbertaal?
• durven de leerlingen zichzelf te laten zien? • kunnen de leerlingen onder woorden brengen wat het effect van djabbertaal is?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Djabbertaal

In deze tweede les maken de leerlingen kennis met djabbertaal. Met behulp van de informatie en het laatste nummer op de CD ontdekken de leerlingen zelf hoe djabbertaal werkt en wat het effect ervan is.

Inleiding Tijd • 10 minuten

De leerlingen beginnen met het (gezamenlijk) lezen van de introductietekst uit de informatie bij het onderdeel Horen: djabbertaal.

Kern

Stap 1

Tijd • 15 minuten

- De leerkracht laat een fragment van lied nummer 5 op de cd horen. Zijn er leerlingen die kort iets over zichzelf kunnen vertellen in djabbertaal?
- De leerkracht geeft voorbeelden van djabbertaal, bijvoorbeeld het verschil tussen een vraagzin en een normale zin en het verschil in emotie.

Stap 2

Tijd • 10 minuten

De leerkracht en leerlingen bevinden zich in de speelzaal. De leerkracht en leerlingen staan in een kring. De leerkracht vraagt steeds een leerling om een vraag in djabbertaal te stellen aan een andere leerling. Deze antwoordt daarop in djabbertaal.

Stap 3

Tijd • 15 minuten

- De leerlingen lopen door de ruimte. Ze stellen zich voor dat ze in een enorm park wandelen. Als de leerkracht op een fluitje blaast (of een ander teken geeft) beginnen de leerlingen een gesprek in djabbertaal met de persoon die het dichtst bij staat. De leerkracht loopt rond en kijkt welke leerlingen het lukt echte gesprekken in djabbertaal te voeren en geeft aanwijzingen (Hoe begin je een gesprek? Eerst groeten. Zou je een vraag kunnen stellen, enzovoort).
- De leerlingen lopen nog steeds door de ruimte. Als de leerkracht nu het teken geeft, vraagt een leerling een andere leerling in djabbertaal hoe het gaat. De andere leerling kiest een emotie en probeert deze in djabbertaal over te brengen. Let op dat de leerlingen nu niet teveel op gebaren en mimiek vertrouwen, stimuleer ze de emotie in hun stem te leggen.

Afsluiting

Tijd • 5 minuten

De leerkracht vraagt leerlingen naar voren die voorbeelden kunnen geven van een gesprek in djabbertaal in het park.

Reflectie met kinderen

Tijd • 10 minuten

- Wat vond je dat goed ging tijdens deze les?
- Wat vond je moeilijk?
- Denk je dat je een toneelstuk helemaal in djabbertaal gesproken, zou kunnen volgen?
- Wat zouden de acteurs daar voor moeten doen?
- Vindt je het makkelijker om je gevoel te laten zien als je gewoon mag praten, of vind je het in djabbertaal makkelijker?
- Hoe komt dat denk je?

INFORMATIE BIJ LES HOREN: DJABBERTAAL

Achtergrondinformatie bij cd

(zie informatie bij les HOREN: OREN OM TE LUISTEREN)

Horen: djabbertaal

Tijdens de vorige les heb je geluisterd naar muziek. Muziek is niet alleen gewoon leuk om te luisteren. Muziek kan emoties oproepen, kan je vrolijk, verdrietig of boos maken. De makers van een lied kunnen ook over iets zingen dat jij hebt meegemaakt, zodat je iets herkent in het lied.

De liedjes die je gehoord hebt kon je niet altijd verstaan, toch heb je wel bedacht waar ze over zouden kunnen gaan. Er zijn ook andere manieren waarop je iets kunt vertellen zonder woorden. In het theater wordt soms djabbertaal gebruikt.

Djabbertaal is verzonnen taal. Geluiden en klanken die in je opkomen en waarmee je iets kunt vertellen. Probeer maar eens te vertellen hoe je heet, waar je woont en in welke groep je zit. Je mag alleen geen bestaande taal praten! Misschien helpt het alsof je doet alsof je Russisch of een andere taal die je niet kent, spreekt.

Djabbertaal is dus steeds anders. Er zijn geen regels, geen bestaande woorden, het is maar net wat er op dat moment in je hoofd opkomt.

Je juf of meester gaat zo een fragment (stukje) van een liedje in djabbertaal laten horen.

BOVENBOUW

TAAL: POEZIE

HOREN: KIJK EENS OM JE HEEN

Een gedicht vertelt een verhaal. De dichter probeert zo veel mogelijk te vertellen in zo min mogelijk woorden. Hij of zij kijkt naar de wereld en probeert te zien wat andere mensen niet zien. Zodat als mensen het gedicht lezen denken: "Hé, zo had ik daar nooit over nagedacht."

Groep 7-8

Les 2 van 2

Tijd 80 minuten

Doelen De leerlingen kunnen gevoel en sfeer bij hun foto verwoorden in een gedicht • de leerlingen hebben geprobeerd het verhaal, de emotie achter de muziek te horen

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • foto • papier en pen

Techniek • dichten

Ruimte • klaslokaal

Informatie • onderdeel Horen: kijk eens om je heen

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • vinden de leerlingen zelf dat ze erin geslaagd zijn met het gedicht een extra dimensie te geven aan hun foto? • vinden medeleerlingen dat het gedicht een extra dimensie aan de foto geeft?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Kijk eens om je heen

De leerlingen gaan in deze tweede les verder op de foto die ze gemaakt hebben bij het onderdeel Zien: kijk eens om je heen. Ze maken een gedicht dat het beeld op de foto verduidelijkt, met als doel een completer beeld te geven van wat de foto voor hen betekent.

Inleiding Tijd: 10 minuten

De leerlingen nemen onderdeel Horen: kijk eens om je heen voor zich en lezen (gezamenlijk) de introductietekst.

Kern

Stap 1 Tijd: 10 minuten

De leerlingen nemen ieder de foto in het informatiemap voor zich die ze tijdens de les die aan deze vooraf ging gemaakt hebben. Deze foto van een bijzondere plek, persoon, enzovoort, dient als inspiratie voor het te schrijven gedicht. De leerlingen

lezen het verhaal dat ze bij de foto geschreven hebben. Ook bekijken ze nogmaals de reactie die in het Informatiemap door een klasgenoot erbij is geschreven.

Stap 2 Tijd: 10 minuten
De leerlingen noteren in de informatiemap de belangrijkste woorden uit hun verhaal en uit de reactie van de medeleerling.

Stap 3 Tijd: 20 minuten
Met behulp van de foto en kernwoorden schrijven de leerlingen hun gedicht. Daar zijn enkele regels kladruimte voor. Eventueel kan de leerkracht extra kladblaadjes uitdelen.

Stap 4 Tijd: 10 minuten
De leerlingen schrijven netjes hun voltooide gedicht op in hun informatiemap en versieren deze bladzijde eventueel.

Afsluiting Tijd • 10 minuten
De leerkracht laat leerlingen hun gedicht voordragen.

Reflectie met kinderen Tijd • 10 minuten
De leerkracht stelt de leerlingen vragen over het werkproces. Wat waren de knelpunten, wat ging gemakkelijk? Leerlingen geven elkaar feedback, met de omgangsvormen in het achterhoofd.

- dit vind ik goed aan je werk
- dit had je anders kunnen doen

INFORMATIE BIJ LES HOREN: KIJK EENS OM JE HEEN

Horen: kijk eens om je heen

Tijdens de vorige les heb je geluisterd naar muziek. Muziek is niet alleen gewoon leuk om te luisteren. Muziek kan emoties oproepen, kan je vrolijk, verdrietig of boos maken. De makers van een lied kunnen ook over iets zingen dat jij hebt meegemaakt, zodat je iets herkent in het lied.

De tekst van de liedjes die je hebt geluisterd, kon je niet altijd verstaan. Een lied had zelfs helemaal geen tekst. Net zoals muziek niet altijd tekst hoeft te hebben, hoeft muziek ook niet altijd een melodie te hebben. Dat klinkt gek, maar denk maar eens aan gedichten.

Een gedicht vertelt een verhaal. De dichter probeert zo veel mogelijk te vertellen in zo min mogelijk woorden. Hij of zij kijkt naar de wereld en probeert te zien wat andere mensen niet zien. Zodat als mensen het gedicht lezen denken: 'Hé, zo had ik daar nooit over nagedacht.'

Zoiets heb je zelf ook gedaan. In de les Zien: kijk eens om je heen, heb je een foto gemaakt van een persoon, voorwerp of plek die voor jou belangrijk is. Jij ziet in die foto iets wat anderen niet zien.

In deze les ga je verder met die foto. Je gaat als een echte dichter zelf een gedicht maken, die aan mensen die de foto zien en jouw gedicht lezen duidelijk maakt waarom die persoon, plek of dat voorwerp zo belangrijk is voor jou.

Blader terug naar de foto in je informatiemap. Kijk daar nog eens goed naar en lees waarom je deze foto ook alweer uitgekozen hebt. Kijk ook nog eens wat je klasgenoot schreef over je foto.

Schrijf de belangrijkste woorden op die je klasgenoot geschreven heeft over je foto:

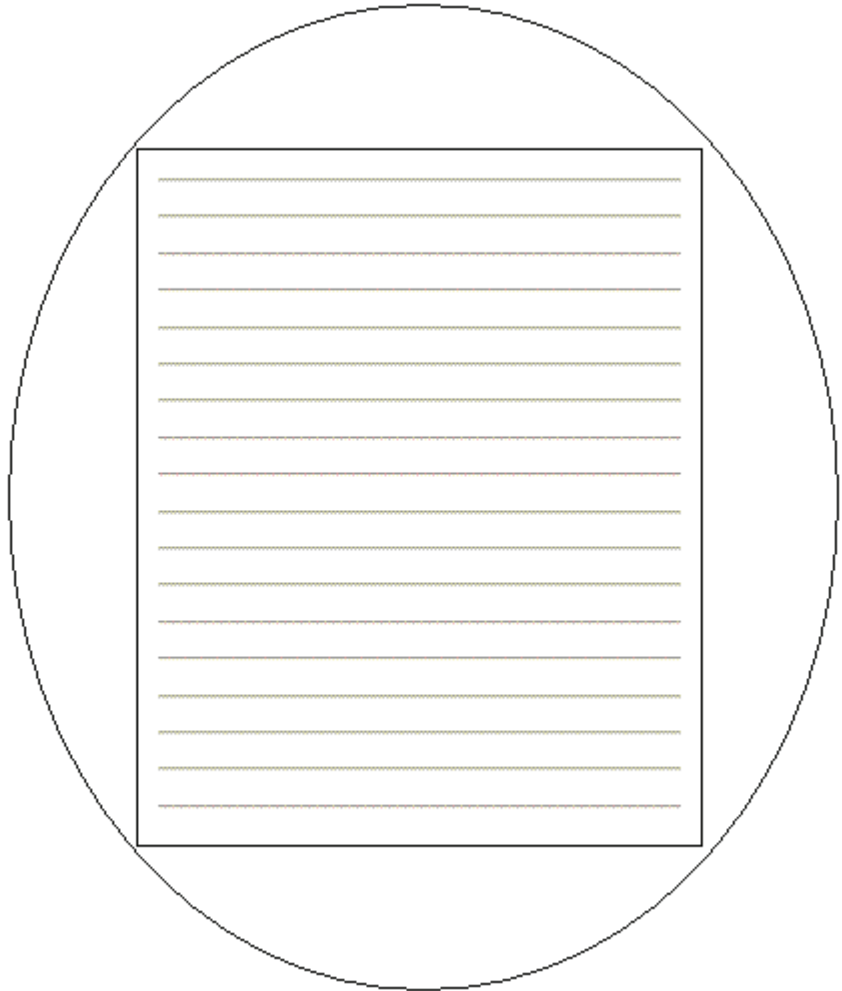
Schrijf de belangrijkste woorden op die jijzelf geschreven hebt over je foto:

Probeer nu al die woorden samen te brengen in een kort verhaaltje. Je mag er dus wel nieuwe woorden bij zetten, maar let op, niet teveel!

Onthoud:

- een gedicht hoeft niet te rijmen!
- houd je zinnen zo kort mogelijk, misschien zelfs maar één woord
- fluister de zinnen voor jezelf, om te horen of ze mooi klinken
- misschien is het mooi om een paar woorden met dezelfde beginletter achter elkaar in een zin te zetten

A large circle is centered on the page. Inside the circle, there is a rectangular box with a black border. The box contains 20 horizontal lines, spaced evenly, intended for writing a poem or short sentences.

RUIKEN

Ons reukvermogen moet haast wel het meest ondergewaardeerde zintuig zijn dat we hebben. Blind of doof zijn is voor veel mensen die zien en horen een schrikbeeld. Niet meer kunnen ruiken lijkt minder beangstigend. Toch doen we ontzettend veel met dat reukvermogen van ons. En dat is niet alleen omdat het ruiken in nauw verband met proeven staat. We zijn ons lang niet altijd bewust van wat onze neus opvangt. Moeders bijvoorbeeld schijnen hun baby's met behulp van slechts hun neus te kunnen herkennen. In de stof van een beer kan de geur van thuis blijven hangen. Een bepaalde geur kan gevoelens en herinneringen oproepen aan lang vervlogen tijden. Centraal in de lessen voor onder-, midden- en bovenbouw staan deze associaties met geuren.

ONDERBOUW DRAMA: BEWUSTWORDING
RUIKEN: WAT RUIK IK?

**Hé! De woorden 'poep' en 'pies',
Die zijn niet netjes, die zijn vies
Je moet die woorden niet gebruiken,
Anders ga je d`r naar ruiken!
Nee, de woorden 'poep' en 'pies',
Zijn erg onnet en erg vies**

**Kakkedrolleschijtepoep
Hanepikkelullie
Poepjanknor**

**Zeg rustig hardop 'siep' en 'soep',
Maar zeg nooit meer 'pies' en 'poep'
Want hoe lollig ze ook klinken,
Je kan er best eens naar gaan stinken!
Nee, de woorden 'poep' en 'pies',
Zijn erg onnet en erg vies**

**Kakkedrolleschijtepoep
Hanepikkelullie
Poepjanknor**
Hans Dorrestijn

Groep 1-2-3
Les 1 van 1
Tijd 50 minuten

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van wat je allemaal ruikt • de leerlingen zijn zich er-
van bewust dat geuren verschillende associaties bij verschillende kinderen oproepen
Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • een aantal lege filmkokers met daarin verschillende
geurende producten

Techniek • ruiken

Ruimte • klaslokaal • veilige wandelroute in de omgeving van de school

Informatie • zintuigenplaat en wasknijper met pijl • Lijst Suggesties Geur

- Beoordelingscriteria** Zie doelstellingen ▪ kunnen de leerlingen zich een voorstelling maken van geur?
▪ zijn de leerlingen zich na de les bewuster van wat ze ruiken?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Wat ruik ik?

Deze les begint met het prikkelen van het reukorgaan. In de loop van de les wordt een beroep gedaan op het voorstellingsvermogen van de kinderen. Uiteindelijk gaan leerkracht en leerlingen naar buiten voor een echte geurwandeling.

Inleiding Tijd ▪ 10 minuten
De leerkracht introduceert het nieuwe zintuig. We hebben het deze les over ruiken. Waar zou ik vandaag de pijn bij moeten zetten? De leerkracht zet de pijn bij het plaatje met de neus. Wat kun je eigenlijk allemaal ruiken met je neus? Kun je school, thuis en mensen ruiken? Hoe ruikt dat dan? Wat ruikt lekker? Wat ruikt vies?

Kern

Stap 1 Tijd ▪ 10 minuten
De leerlingen zitten in de kring. De leerkracht vertelt dat ze een reis gaan maken zonder op te staan van hun stoelen. De leerlingen houden hun ogen gesloten, terwijl de leerkracht steeds rond gaat met de filmkokers. Nadat iedere leerling geroken heeft, gaat de leerkracht na wat de leerlingen geroken denken te hebben en/of waaraan de geur ze deed denken. De leerlingen bepalen door hun associaties de reis.
Denk bijvoorbeeld aan de geur van vruchten – een boomgaard, de geur van bloemen – een tuin, de geur van koffie – even rusten op een terras, de geur van aarde, het regent, enzovoort.

Stap 2 Tijd ▪ 10 minuten
De leerkracht en de leerlingen gaan naar buiten en volgen een door de leerkracht te bepalen route. Las steeds korte pauzes in om de leerlingen met hun ogen dicht en neus open te laten ruiken wat ze opvangen in hun omgeving.

Afsluiting Tijd ▪ 10 minuten
De leerlingen spelen op het schoolplein het spel 'Lekker – Vies'. Een punt aan de ene kant van het plein is lekker, een punt aan de andere kant is vies. De leerkracht roept iets wat lekker of vies kan ruiken en de leerlingen rennen naar de goede kant.

Reflectie met kinderen

Tijd • 10 minuten

De leerkracht gaat, terug in de kring, na hoe de leerlingen de geurwandeling hebben ervaren. Wat is er buiten allemaal geroken? Zijn er dingen die de leerlingen nooit eerder geroken hebben, maar vandaag wel?

INFORMATIE BIJ LES RUIKEN: WAT RUIK IK?

Suggesties geur

- druppels etherische olie op een watje
- citrusschillen
- knoflook
- peper
- kaneel- of vanillestokje
- kruiden als lavendel, rozemarijn, munt
- pindakaas
- niks (een leeg potje kan voor interessante antwoorden zorgen)
- gemalen koffie
- waspoeder
- babyolie op een watje
- katten- of hondenvoer
- stukje (dennen)hout of hars
- een beetje natte aarde

Blind of doof zijn lijkt mensen die zien en horen vreselijk. Niet meer kunnen ruiken, lijkt de meeste mensen minder erg. Toch doen we ontzettend veel met die neus van ons. Ruiken heeft bijvoorbeeld te maken met proeven. Denk maar eens aan als je verkouden bent, dan smaakt zelfs je lievelingseten minder lekker. Dit komt omdat je het niet kunt ruiken.

Een geur kan gevoelens en herinneringen oproepen. In de stof van een beer kan de geur van thuis blijven hangen. Opa's en oma's ruiken soms oud. Als je later van de basisschool af bent en nog eens op bezoek komt, denk je misschien als je de school binnenloopt: 'Hé, het ruikt hier nog precies hetzelfde als vroeger.'

In deze les ga jij je neus prikkelen. Je staat vaak helemaal niet stil bij alle geuren die je neus opvangt. Daar krijg je nu de tijd voor.

Groep 4-5-6-7-8

Les 1 van 2

Tijd 65 minuten

Doelstellingen

De leerlingen zijn zich bewust van wat je allemaal ruikt • de leerlingen zijn zich ervan bewust dat geuren verschillende associaties bij verschillende kinderen oproepen • de leerlingen kunnen verwoorden wat ze ruiken en omschrijven wat ze ervaren • de fantasie en het associatievermogen van de leerlingen is geprikkeld
Materiaal en gereedschap • per groepje leerlingen een aantal lege filmkokers met daarin verschillend geurende producten • drie identieke T-shirts, in het label genummerd 1, 2, 3

Wat heb je nodig?

Techniek • ruiken

Ruimte • klaslokaal

Informatie • onderdeel Suggesties geur • onderdeel Ruiken: geur in een potje

Beoordelingscriteria

Zie doelstellingen • zijn de leerlingen zich beter bewust van wat ze opvangen met hun reukorgaan? • zijn de leerlingen in staat zich een voorstelling te maken van geur?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Geur in een potje

In deze les gaan de leerlingen aan de slag met hun reukorgaan. Hun neuzen worden geprikkeld en ze doen twee proefjes. Ook wordt een beroep gedaan op het voorstellingsvermogen van de leerlingen.

Inleiding

Tijd: 10 minuten

De leerkracht en leerlingen nemen het onderdeel Ruiken: geur in een potje uit de informatie voor zich. Lees de inleidende tekst bij dat onderdeel gezamenlijk.

Kern

Stap 1

Tijd: 10 minuten

- Doe twee proefjes. Kies voor de eerste proef drie leerlingen die alledrie een identiek shirt aantrekken. Deze houden ze de hele les aan. Aan het einde van de les doen ze de shirts uit en proberen ze of ze, zonder in het label te kijken naar hun nummer, hun eigen shirt kunnen onderscheiden van de andere drie.
- Roep voor het tweede proefje steeds een leerling naar voren en geblind die. De leerkracht vraagt een andere leerling naar voren. Kan de leerling met de blinddoek ruiken wie hij voor zich heeft staan?

Stap 2

Tijd: 20 minuten

De leerlingen zitten in groepjes. Per groep staan een aantal filmkokers op tafel. Met behulp van de vragen en tekst in de informatie verkennen de leerlingen de verschillende geuren.

Stap 3

Tijd: 10 minuten

De leerkracht inventariseert wat de leerlingen dachten te ruiken en vertelt welke geuren hij gekozen heeft. De leerlingen krijgen de ruimte hun gedachten en associaties bij de verschillende geuren te vertellen.

Afsluiting

Tijd: 5 minuten

De uitkomst van het eerste proefje met de drie gelijke shirts. De leerlingen schrijven op wat de uitkomst is.

Reflectie met kinderen

Tijd: 10 minuten

De leerkracht vraagt de leerlingen naar het verloop van de les. Welke geur was lastig te bepalen en welke niet? Waarom waren sommige geuren lastiger te plaatsen dan andere geuren? Wat zou de bedoeling kunnen zijn van deze les en is die gelukt?

INFORMATIE BIJ LES RUIKEN: GEUR IN EEN POTJE

Suggesties geur

- druppels etherische olie op een watje
- citrusschillen
- knoflook
- peper
- kaneel- of vanillestokje
- kruiden als lavendel, rozemarijn, munt
- pindakaas
- niks (een leeg potje kan voor interessante antwoorden zorgen)
- gemalen koffie
- waspoeder
- babyolie op een watje
- katten- of hondenvoer
- stukje (dennen)hout of hars
- een beetje natte aarde

Ruiken: Proeven

Jij en je klasgenoten gaan nu eerst twee proefjes doen. Eerst krijgen drie leerlingen hetzelfde t-shirt aan. Deze houden ze de hele les aan, hier gaan we aan het einde van de les mee verder.

Het volgende proefje gaat je juf of meester nu uitleggen

Jij en je groepje krijgen straks verschillende potjes voor jullie neuzen. Steek je neus er maar eens in en probeer of jullie er samen achter kunnen komen wat jullie ruiken. Ook schrijf je op waar die geur jou aan doet denken. Ogen dicht en neuzen open!

Geur 1

- Ruikt het lekker of vies?
- Waar moet je aan denken als je deze geur ruikt?
- Welke geur denk je dat je ruikt?

Geur 2

- Ruikt het lekker of vies?
- Waar moet je aan denken als je deze geur ruikt?
- Welke geur denk je dat je ruikt?

Geur 3

- Ruikt het lekker of vies?
- Waar moet je aan denken als je deze geur ruikt?
- Welke geur denk je dat je ruikt?

Geur 4

- Ruikt het lekker of vies?
- Waar moet je aan denken als je deze geur ruikt?
- Welke geur denk je dat je ruikt?

Geur 5

- Ruikt het lekker of vies?
- Waar moet je aan denken als je deze geur ruikt?
- Welke geur denk je dat je ruikt?

Nu het vervolg op het eerste proefje. De drie kinderen hebben het T-shirt uitgedaan. Kunnen ze nu hun eigen shirt terugvinden door te ruiken?

Schrijf op of het lukt:

MIDDENBOUW BEELDENE VORMING: GLASSCHILDEREN RUIKEN: GEUREN VANGEN

Zo goed als honden en sommige andere dieren kunnen wij mensen niet ruiken. Maar we kunnen onze neus wel trainen. Dat begint gewoon bij goed om je heen ruiken. De vorige les heb je al geroken aan potjes met verschillende geuren erin en je hebt geprobeerd andere mensen te ruiken. Voor deze les ga je thuis eens op zoek naar geuren en ... je gaat proberen deze geuren te vangen.

Groep 4-5-6
Les 2 van 2
Tijd 65 minuten

Doelen De leerlingen hebben in hun eigen omgeving gezocht naar kenmerkende geuren
▪ de leerlingen hebben naar geuren gezocht die iets over henzelf vertellen. ▪ de fantasie en het associatievermogen zijn geprikkeld

Wat heb je nodig? *Materialen* ▪ voor iedere leerling een afsluitbaar glazen potje ▪ glasverf ▪ zelf gevonden geurende voorwerpen of producten

Techniek ▪ glasschilderen

Ruimte ▪ klaslokaal

Informatie ▪ onderdeel Ruiken: geuren vangen

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen ▪ zijn de leerlingen bewust bezig geweest met het zoeken naar geuren die iets vertellen over henzelf? ▪ zijn de leerlingen erin geslaagd de keuze voor hun geuren te motiveren?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Geuren vangen

De leerlingen gaan thuis met behulp van de informatiemap op zoek naar geuren die iets vertellen over henzelf. Ze stellen een geurenpot samen waarin ze proberen hun eigen geur te vangen. De leerlingen beschilderen de geurenpot naar eigen inzicht.

Inleiding Tijd ▪ 10 minuten
De leerkracht en leerlingen nemen het onderdeel Ruiken: geuren vangen in de informatie voor zich. Lees gezamenlijk de inleidende tekst.

Kern

Stap 1

Tijd • huiswerk

De leerlingen krijgen de opdracht hun informatiemap en geurenpot mee naar huis te nemen. Met behulp van de informatie verzamelen de leerlingen minstens drie geurende voorwerpen voor in hun geurenpot. Ze beschrijven ieder voorwerp in het onderdeel Ruiken: geuren vangen.

Stap 2

Tijd • 20 minuten

De leerlingen beschilderen op school hun glazen potje naar eigen inzicht met glasverf.

Stap 3

Tijd • 15 minuten

De leerlingen wisselen hun glazen potje met de gevangen geuren uit met een klasgenoot. Deze beschrijft in de map van de ander wat hij denkt te ruiken.

Afsluiting

Tijd • 10 minuten

Hierna beantwoordt de leerling zelf ook vragen over zijn geurenpot.

Reflectie

Tijd • 10 minuten

De leerkracht bespreekt met de leerlingen de ervaringen die tijdens het uitwisselen van de geuren zijn opgedaan.

INFORMATIE BIJ LES RUIKEN: GEUREN VANGEN

Ruiken: geuren vangen

Je hebt van je juf of meester een glazen potje gekregen. Deze ga je versieren met glasverf. In dit potje ga je proberen jouw eigen geur te vangen. De informatiemap neem je een dagje mee naar huis (vergeet niet om het weer mee terug naar school te nemen!), je hebt hem nodig om geuren te zoeken en ze te beschrijven.

Hieronder staan wat aanwijzingen voor geuren waar je naar op zoek kunt gaan. Het is helemaal niet erg als je niet alles kunt vinden. Probeer in ieder geval 3 dingen te vinden voor in je geurenpot.

Ga op zoek naar de geur van eten. Neem geen voedsel uit de koelkast of vriezer of ander voedsel dat snel rot. Dan krijg je een heel andere geur... Kijk eens rond of jullie kruiden in de keuken hebben staan. Als je iets kunt vinden, dan stop je dat in je geurenpot.

Schrijf op wat je hebt gevonden:

- ga op zoek naar de geur van een stuk zeep (niet uit een fles!) of waspoeder (geen schoonmaakmiddel!). Doe daar ook weer een heel klein beetje van in je geurenpot

Schrijf op wat je hebt gevonden:

- hebben jullie thuis huisdieren? Ga dan op zoek naar iets waar de geur van dat huisdier inzit. Denk aan stro uit het konijnenhok, een paar losse honden- of kattenharen die je in de mand vind (die trek je er niet uit natuurlijk!)

Schrijf op wat je hebt gevonden:

- vraag iemand in huis een papieren zakdoekje (of een stukje wc papier) een tijdje vast te houden of in zijn of haar zak te doen. Dit kun je zelf ook doen natuurlijk. Als je het zakdoekje terug krijgt, ruik er dan eens aan, kun je die persoon erop ruiken? Stop het zakdoekje ook in je geurenpot
- misschien hebben jullie thuis planten of bloemen (in de tuin of op het balkon). Vraag aan je vader of moeder of je een blaadje in je geurenpot mag doen

Schrijf op wat je hebt gevonden:

- misschien weet je zelf nog iets!
 Je hebt nu je eigen geurenpot. Je wisselt je boek en je geurenpot met een klasgenoot. Je klasgenoot schrijft hieronder op wat hij of zij ruikt. Zou hij of zij de geuren in je geurenpot herkennen?

Naam:

- hoe ruikt de geurenpot?
- welke geuren denk je dat in deze geurenpot zitten?

Ruik nu zelf nog eens goed in je geurenpot

Welke geuren ruik je?

Hoe vind je je eigen geurenpot ruiken?

Vind je dat je eigen geurenpot echt ruikt naar thuis? (schrijf ook op waarom je dat vindt)

BOVENBOUW DRAMA: BEWUSTWORDING EN FANTASIE **RUIKEN: HET PARFUM**

Zo goed als honden en sommige andere dieren kunnen wij mensen niet ruiken. Maar we kunnen onze neus wel trainen. Dat begint gewoon bij goed om je heen ruiken. De vorige les heb je al geroken aan potjes met verschillende geuren en heb je geprobeerd andere mensen te ruiken. Voor deze les ga je thuis eens op zoek naar geuren en... je gaat proberen deze geuren te vangen in een parfum.

Groep

7-8

Les

2 van 2

Tijd

55 minuten

Doelen

de leerlingen hebben gezocht naar kenmerkende geuren in hun eigen omgeving

▪ de leerlingen hebben in een parfum geuren gevangen die iets vertellen over henzelf
Materiaal en gereedschap ▪ medicinale alcohol ▪ per leerling een afsluitbaar glazen potje ▪ (zelf gevonden) geurende ingrediënten ▪ glasverf

Techniek ▪ glasschilderen

Ruimte ▪ klaslokaal

Informatie ▪ onderdeel Ruiken: het parfum

Wat heb je nodig?

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen ▪ zijn de leerlingen bewust bezig geweest met het zoeken naar geuren die iets vertellen over henzelf? ▪ zijn de leerlingen erin geslaagd de keuze voor hun geuren te motiveren?

Beoordelingscriteria

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Het parfum

De leerlingen gaan thuis met behulp van de informatiemap op zoek naar geuren die iets vertellen over henzelf. Ze stellen een parfum samen waarin ze proberen hun eigen geur te vangen.

Inleiding

Tijd ▪ 10 minuten

De leerkracht en leerlingen nemen het onderdeel Ruiken: parfum voor zich. Ze lezen gezamenlijk de inleidende tekst.

Kern

Stap 1

Tijd • huiswerk

De leerlingen krijgen de opdracht hun informatiemap mee naar huis te nemen. Thuis gaan de leerlingen met behulp van hun informatiemap op zoek naar geuren voor hun persoonlijke parfum.

Stap 2

Tijd • zolang als nodig

- Van iedere geur die de leerling in zijn parfum wil doen schrijft hij in het Informatiemap de reden en wat deze geur vertelt over hem.
- De ingrediënten blijven drie dagen in de gesloten glazen potten. Na drie dagen kunnen de leerlingen tijdens de afsluiting ruiken aan hun parfum en ervaringen beschrijven in het informatiemap.
- Wijs de leerlingen erop dat alcohol niet om mee te spelen is. Leerlingen met een gevoelige huid of wondjes moeten het parfum niet in aanraking laten komen met hun huid.

Stap 3

Tijd • 20 minuten

De leerlingen beschilderen ieder hun glazen potje naar eigen inzicht met glasverf.

Afsluiting

Tijd • 15 minuten

- De leerlingen wisselen hun parfums onderling uit en beschrijven in het Informatiemap van de ander wat ze denken te ruiken en of ze het lekker vinden.
- De leerlingen beschrijven vervolgens in hun eigen informatiemap het eigen parfum.

Reflectie

Tijd • 10 minuten

De leerkracht bespreekt met de leerlingen de ervaringen die tijdens het uitwisselen van de geuren zijn opgedaan.

INFORMATIE BIJ LES RUIKEN: HET PARFUM

Ruiken: het parfum

Zo goed als honden en sommige andere dieren kunnen wij mensen niet ruiken. Maar we kunnen onze neus wel trainen. Dat begint gewoon bij goed om je heen ruiken. De vorige les heb je al geroken aan potjes met verschillende geuren en heb je geprobeerd andere mensen te ruiken.

Voor deze les ga je thuis eens op zoek naar geuren en ... je gaat proberen deze geuren te vangen in een parfum.

Van je juf of meester krijg je een glazen pot. Hierin zit een vloeistof: alcohol. Niet de alcohol die onder andere in bier en wijn zitten, maar alcohol die bijvoorbeeld gebruikt wordt in ziekenhuizen om bacteriën te doden. Ook zit deze alcohol in parfum uit de winkel. Alcohol in parfum is een oplosmiddel en zorgt ervoor dat de geuren die jij gaat verzamelen later te ruiken zijn.

Je gaat helemaal zelf op zoek naar de ingrediënten voor je parfum. Het is namelijk de bedoeling dat je een heel persoonlijk luchtje maakt, een luchtje dat echt van jou is en dat jij lekker vindt. Je kiest de geuren van je parfum niet zomaar, je gaat ook goed bedenken waarom ze in jouw parfum moeten, waar doet de geur je bijvoorbeeld aan denken? Je gaat straks thuis op zoek naar wat geuren, hieronder staan tips over welke geuren je thuis en in je buurt zou kunnen vinden.

In de keuken: kruiden die je vader of moeder gebruikt bij het koken of maken van thee, zoals kaneel- of vanillestokjes, muntblaadjes, korianderblaadjes, peperkorrels, koffiebonen.

In de tuin of op het balkon: kruiden zoals rozemarijn, munt, lavendel.

Citrusfruit, zoals een stukje citroen- of sinaasappelschil.

Enkele bloemblaadjes van bloemen die jij lekker vindt ruiken.

Een stukje hars dat van een boom gevallen is.

Schrijf hieronder op welke ingrediënten je in de pot met alcohol gaat doen:

- 1

- 2

- 3

- 4

- 5

- 6

Schrijf hieronder op waarom je juist die geur in je parfum doet. (denk aan waar de geur je aan doet denken, wat de geur vertelt over jou)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

Als je alle ingrediënten in de pot met alcohol gedaan hebt, sluit je de pot goed. De pot blijft nu drie dagen helemaal dicht staan. Je mag daarna je parfum gaan ruiken.

- wat vind je van de geur?
- welke geuren ruik je het sterkst?
- doe nu met je vinger een heel klein beetje parfum op de binnenkant van je pols. De alcohol heeft even de tijd nodig om te verdampen, ruik over een kwartier aan je pols.
- wat vind je nu van de geur?
- welke geuren ruik je nu het sterkst?

Naam:

- Hoe ruikt het parfum?
- Welke geuren denk je dat in dit parfum zitten?

VOELEN

Met de zenuwen in onze huid nemen we de wereld mede waar. Vooral als we nog jong zijn, hebben we de neiging alles om ons heen aan te raken, alsof we zeker willen weten dat wat we zien, horen, ruiken er ook daadwerkelijk is. Voelen heeft ook betrekking op onze gevoelens, onze innerlijke waarnemingen. In de lessen in dit onderdeel is aandacht besteed aan beide aspecten. De leerlingen blijven dicht bij zichzelf. In de onderbouw worden leerlingen zich bewust van hun tastzin en van voelen in de zin van innerlijke emoties. In de middenbouw ligt de nadruk op bewustwording van het eigen lichaam, ook gaan de leerlingen het lichamenlijk contact met andere leerlingen aan. Dit geldt ook voor de bovenbouw. Bijkomend doel daar is ontdekken hoe het eigen lichaam, de eigen aanwezigheid zich verhoudt tot andere leerlingen. Verder is voor de bovenbouw (groep 7 en 8) nog een les beeldende vorming toegevoegd, waarin de tastzin door middel van geometrische en organische vormen centraal staat.

ONDERBOUW DANS: BEWUSTWORDING **VOELEN: MIJN GEVOEL**

**Ik voel me ozo heppie
zo heppie deze dag
en als je vraagt: wat heppie
als ik eens vragen mag,
dan zeg ik: hoe wat heppie,
wat heppik aan die vraag,
heppie nooit dat heppieje
dat ik hep vandaag?**

Joke van Leeuwen

Groep 1-2-3

Les 1 van 1

Tijd 45 min

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van hun tastzin • de leerlingen zijn zich bewust dat ze ook 'vanbinnen' voelen • de leerlingen kunnen klanken van muziek en instrumenten om zetten in lichamelijke beweging

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • voorwerpen die de leerlingen kunnen aanraken (denk aan voorwerpen die de kinderen regelmatig zien en/of gebruiken) • muziekinstrumenten (denk aan: triangel, belletjes, trom, tamboerijn, blokfluit, enz.) • cd met bruikbare muziek

Ruimte • speellokaal (kringopstelling)

Informatie • zintuigenplaat en wasknijper met pijl

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen • zijn de leerlingen zich bewust van het verschil tussen innerlijk voelen en waarnemen met de tastzin? • zijn de leerlingen in staat klanken van muziek en instrumenten om te zetten in lichamelijke beweging?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Mijn gevoel

De leerlingen gaan verschillende facetten van het voelen ervaren. Ze maken daarbij gebruik van hun tastzin en gaan met behulp van muziek en klank gevoel en ritme omzetten in lichamelijke activiteit.

Inleiding Tijd • 10 minuten

- De leerkracht introduceert het nieuwe zintuig. We hebben het deze les over voelen. Waar zou ik vandaag de pijn bij moeten zetten? De leerkracht zet de pijn bij het plaatje met de hand. Wat is dat eigenlijk, voelen? Wat kun je allemaal voelen?
- bespreek zowel het waarnemen met de tastzin als het innerlijk voelen. Beide komen deze les aan bod.

Kern

Stap 1 Tijd • 10 minuten

- De leerkracht zet een voorwerp onder een kleed. Steeds mag een leerling met zijn handen eronder voelen en raden welk voorwerp het is. De leerling vertelt waar je het voorwerp voor gebruikt.
- Blinddoek een leerling (of geef de opdracht de ogen gesloten te houden). Een andere leerling gaat voor hem zitten. De leerling met de blinddoek voor raadt door aan het gezicht te voelen wie er voor hem zit.

Stap 2 Tijd • 10 minuten

- De leerkracht wijst de leerlingen op de innerlijke manier van voelen die tijdens de inleiding aan bod is gekomen. De leerkracht laat verschillende instrumenten (of muziekfragmenten) horen. Kan iemand voordoen hoe je lichaam wil bewegen op dit geluid?
- De leerlingen nemen de ruimte om te dansen en bewegen op de klanken en geluiden. De leerkracht wijst de leerlingen erop als de klanken veranderen. Dit betekent dat ook de manier van bewegen verandert.

Afsluiting Tijd • 10 minuten

De leerkracht gebruikt de trom om verschillende ritmes aan te slaan. De leerlingen lopen, rennen, huppelen of springen achter elkaar over de zijlijnen van het speel-lokaal. De leerkracht laat het ritme in snelheid afnemen, tot de leerlingen in een rustig tempo lopen. De leerkracht eindigt met een harde slag op de trom.

Reflectie met kinderen Tijd • 5 minuten

De leerkracht bespreekt de les na. Wat weten de leerlingen over voelen, op welke manieren kun je voelen? Hoe voelen de leerlingen zich nu van binnen? En van buiten?

MIDDENBOUW DRAMA

VOELEN: MIJN LICHAAM

Met de zenuwen in onze huid voelen we. Vooral als we nog jong zijn, willen we alles om ons heen aan raken, alsof we zeker willen weten dat wat we zien, horen, ruiken er ook echt is. Met voelen bedoelen we niet alleen het aanraken van dingen en anderen. Voelen heeft ook te maken met wat je voelt van binnen: pijn, verdriet, vrolijkheid of woede.

Deze les ga je aan het werk met je eigen lichaam. Verder ga je onderzoeken hoe je lichaam met dat van een kind uit je klas kan samenwerken en hoe je met je eigen lichaam iets kunt vertellen.

Groep 4-5-6

Les 1 van 1

Tijd 60 minuten

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van tastzin ▪ de leerlingen hebben leren vertrouwen op medeleerlingen ▪ de leerlingen kunnen zich uit drukken met hun lichaam

Wat heb je nodig? *Materialen* ▪ blinddoek ▪ cd-speler

Ruimte ▪ speellokaal of gymzaal

Informatie ▪ onderdeel Voelen: mijn lichaam ▪ cd

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen ▪ durven de leerlingen zichzelf te laten zien? ▪ zijn de leerlingen in staat stil te staan bij en acht te slaan op het eigen lichaam? ▪ zijn de leerlingen in staat samen te werken?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Mijn lichaam

De leerlingen gaan verschillende facetten van voelen ervaren. Centraal staat het eigen lichaam. De leerlingen beginnen met het voelen met de handen. Hierna gaan de leerlingen aan de slag met het gehele lichaam, ze krijgen verschillende opdrachten die in tweetallen uitgevoerd moeten worden. Vervolgens gaan de leerlingen door middel van enkele oefeningen op het gebied van dramatische vorming het lichaam gebruiken om gevoel over te brengen. Sluit de les af met een moment van stilte waarin de leerlingen dicht bij het eigen lichaam blijven.

Inleiding Tijd ▪ 10 minuten

De leerkracht introduceert kort het nieuwe zintuig door de introductietekst voor te lezen. Kies steeds een leerling die een blinddoek voor krijgt. Deze leerling gaat

in het midden van de kring zitten, een andere leerling tegenover zich. De leerling met de blinddoek probeert door het gezicht van de ander te voelen, te raden welke leerling tegenover hem zit.

Kern

Stap 1

Tijd • 15 minuten

- Verdeel de leerlingen in tweetallen. Een leerling ligt op de grond met zijn handen en voeten in de lucht, de benen iets gebogen. Een andere leerling probeert boven op de handen en voeten van de eerste leerling te blijven liggen. Handen op handen en benen op voeten.
- De tweetallen gaan rug aan rug zitten met de armen in elkaar gehaakt. Door de voeten plat op de grond te zetten, proberen de leerlingen kracht op hun benen te zetten en zichzelf tegelijk omhoog te duwen in een staande positie.
- De tweetallen staan, de ene met zijn rug naar de voorkant van de ander gekeerd. De leerling die met zijn rug naar de ander staat laat zich naar achter vallen, de andere leerling vangt hem op. Houd rekening met grootte en gewicht van de leerlingen.

Stap 2

Tijd • 15 minuten

- De leerlingen staan in een hoek van de gymzaal. De leerkracht geeft opdrachten over hoe de leerlingen diagonaal door de zaal moeten dansen op de muziek. Denk bijvoorbeeld aan stoer, koninklijk, vrolijk, verlegen, als jezelf.
- Houd rekening met eventuele schaamtegevoelens van sommige leerlingen. Er zullen misschien leerlingen zijn die niet durven. Stel bijvoorbeeld voor om met een maatje te dansen. Wijs alle leerlingen erop dat lachen om elkaar uit den boze is.

Afsluiting

Tijd • 10 minuten

Leerlingen liggen verspreid door de ruimte op hun rug op de grond. De leerkracht noemt van onder naar boven verschillende lichaamsdelen, de leerlingen zoeken hun gevoel in die lichaamsdelen. We beginnen met de tenen, probeer of je die kunt voelen. Als het niet lukt, probeer ze dan eerst heel zachtjes te bewegen. Maar alleen die tenen, de rest van je lichaam blijft stil liggen. Vanaf de tenen naar de benen, de buik, het hart, de longen en de ademhaling, de linkerarm, de linkerhand, de rechterarm, de rechterhand, de nek, de kin, de neus, de mond, de ogen, de oren.

Reflectie met kinderen

Tijd • 10 minuten

De leerlingen beantwoorden, terug in de klas, de reflectieve vragen in hun map. De ervaringen tijdens deze les worden vervolgens klassikaal uitgewisseld.

INFORMATIE BIJ LES VOELEN: MIJN LICHAAM

- Als eerste heb je het gezicht van een kind in je klas gevoeld. Is het je gelukt te raden welk kind voor je zat?
- Hoe kwam dat?
- Je hebt ook samengewerkt met een klasgenoot.
 - wat ging goed?
 - wat ging moeilijk?
 - hoe kwam dat denk je?
 - je hebt zelf verschillende gevoelens laten zien door te dansen. Vond je dat moeilijk of eng?
 - waarom vond je dat wel of niet moeilijk of eng?
 - als laatste heb je geprobeerd ieder onderdeel van je eigen lichaam te voelen. Vond je dat moeilijk?
 - waarom vond je dat wel of niet moeilijk?
 - hoe voel jij je na deze les? (schrijf ook op waarom dat zo is)

BOVENBOUW BEELDENE VORMING: HANDVAARDIGHEID **VOELEN: PIRAMIDES EN PLANTEN**

Met de zenuwen in onze huid voelen we. Vooral als we nog jong zijn, willen we alles om ons heen aan raken, alsof we zeker willen weten dat wat we zien, horen, ruiken er ook echt is. Met voelen bedoelen we niet alleen het aanraken van dingen en anderen. Voelen heeft ook te maken met wat je voelt van binnen: pijn, verdriet, vrolijkheid of woede. Deze les gaat over het voelen als in dingen aanraken. Je gaat leren over het verschil tussen geometrische vormen en organische vormen.

Groep

7-8

Les

1 van 2

Tijd

80 minuten

Doelen

De leerlingen kennen het verschil tussen geometrische en organische vormen • de leerlingen kunnen iets vertellen over henzelf, hun hobby, wat ze mooi vinden door een voorwerp te maken met een specifieke vorm.

Wat heb je nodig?

Materiaal en gereedschap • klei

Techniek • kleien

Ruimte • klaslokaal

Informatie • onderdeel voelen: piramides en planten

Beoordelingscriteria

Zie doelstellingen • zijn de leerlingen erin geslaagd vormen te vinden die iets vertellen over henzelf? • zijn de leerlingen in staat hun keuze voor de vormen te motiveren?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Piramides en planten

In deze les maken de leerlingen kennis met organische en geometrische vormen. Met behulp van de informatie gebruiken de leerlingen hun handen om twee vormen te maken die iets over henzelf vertellen.

Inleiding

Tijd: 10 minuten

De leerkracht en leerlingen nemen het onderdeel Voelen: piramides en planten voor zich. Ze lezen gezamenlijk de inleidende tekst. Hierna kijken de leerlingen in de klas of ze voorwerpen met een duidelijk geometrische of organische vorm kunnen vinden en schrijven dit op in hun informatiemap.

Kern

Stap 1 Tijd: 10 minuten
De leerlingen schrijven in hun informatiemap een lijst van enkele (alledaagse) voorwerpen die iets vertellen over henzelf.

Stap 2 Tijd: 5 minuten
Deze lijst dient als inspiratie als de leerlingen hun voorwerpen gaan kleien. De leerlingen kiezen twee voorwerpen, een met een geometrische vorm en een met een organische vorm. De voorwerpen moeten iets vertellen over henzelf en/of hun smaak.

Stap 3 Tijd: 35 minuten
De leerlingen maken de voorwerpen van klei. Die hoeven niet op ware grootte te zijn. Het is aan de leerkracht te bepalen hoeveel klei de leerlingen per voorwerp gebruiken.

Afsluiting Tijd: 10 minuten
De leerlingen motiveren de keuze voor de voorwerpen in hun informatiemap.

Reflectie met kinderen Tijd: 10 minuten
De leerkracht bespreekt het werkproces met de leerlingen.

- Hoe zijn de leerlingen aan hun idee gekomen?
- Wat was er moeilijk aan het bewerken van de klei?
- Denk je dat je met je handen voorwerpen gemaakt hebt die iets vertellen over wie je bent?
- Hoe voelt het om met je eigen handen iets moois te maken?

Ook de leerlingen geven feedback op het werk.

INFORMATIE BIJ DE LES VOELEN: PIRAMIDES EN PLANTEN

De volgende les gaat over het voelen van binnen. Het draait dan om je eigen lichaam, wat je daarmee uit kunt drukken en vertellen.

Alles in de wereld heeft een vorm: mensen, dieren, spullen, alles heeft een bepaalde vorm. Je kunt de vormen in de wereld verdelen in twee soorten. Geometrische vormen en organische vormen.

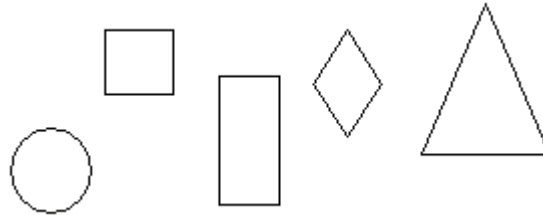
Geometrische vormen zijn vormen die je kunt meten met bijvoorbeeld een liniaal. Als je straks naar de middelbare school gaat krijg je het vak wiskunde. Dit vak

heeft maken met rekenen en meten. In de wiskunde worden geometrische vormen gebruikt.

Voorbeelden van geometrische vormen zijn cirkels, vierkanten, driehoeken, rechthoeken. Ook piramides, voetballen en dobbelstenen hebben een geometrische vorm.

Voorbeelden:

Van links naar rechts: cirkel, vierkant, rechthoek, ruit, driehoek

Organische vormen zijn het tegenovergestelde van geometrische vormen. Organische vormen zijn vormen die vaak in de natuur voorkomen. Het zijn vormen die niet makkelijk te meten zijn. Denk bijvoorbeeld aan planten, takjes en vruchten. Deze vormen zijn niet door mensen bedacht, maar gegroeid en gevormd door de natuur.

Met de klok mee: een schelp, een plant, een deel van een gebouw. Dit gebouw is ontworpen door Antoni Gaudí. Antoni Gaudí was een wereldberoemde Spaanse architect (iemand die huizen en gebouwen ontwerpt). De meeste gebouwen bestaan uit geometrische vormen. Gaudí ontwierp juist gebouwen die uit vooral uit organische vormen bestaan. Zo lijkt het alsof zijn gebouwen door de natuur gevormd zijn en niet door mensen gemaakt.

Kijk eens om je heen in de klas, zie je voorbeelden van geometrische en organische vormen?

Schrijf ze hieronder op:

Geometrische vormen:

Organische vormen:

Je gaat straks zelf twee voorwerpen maken met een geometrische en een organische vorm. Dit mogen niet zomaar voorwerpen zijn, maar voorwerpen die iets vertellen over jou.

Schrijf eerst enkele voorwerpen op die iets vertellen over jou. (denk aan iets dat te maken heeft met je hobby's of dingen die je mooi vindt)

Schrijf hieronder op welke voorwerpen je hebt gekozen, waarom je ze gekozen hebt en wat ze over jou zeggen.

- voorwerp met een geometrische vorm
- wat is het voor voorwerp?
- waarom heb je ervoor gekozen dit voorwerp te maken, wat zegt dit voorwerp over jou?
- voorwerp met een organische vorm
- wat is het voor voorwerp?
- waarom heb je ervoor gekozen dit voorwerp te maken, wat zegt dit voorwerp over jou?

BOVENBOUW

DRAMA

VOELEN: MIJN RUIMTE

Deze les gaat over het voelen van binnen. Je gaat gevoelens en emoties uitbeelden met niets meer dan met je eigen lichaam. Ook ga je je persoonlijke ruimte onderzoeken. Je persoonlijke ruimte is de ruimte die je om jezelf heen nodig hebt om je prettig te voelen. Soms heb je veel ruimte nodig en soms heel weinig, dat ligt ook aan wie je bent. Sommige mensen hebben nu eenmaal meer ruimte nodig dan een ander. Zoals je inmiddels geleerd hebt mag dat, want iedereen is anders.

Groep

7-8

Les

2 van 2

Tijd

75 minuten

Doelen

De leerlingen zijn zich bewust van hun persoonlijke ruimte ▪ de leerlingen zijn zich bewust van hun lichaamstaal ▪ de leerlingen hebben gewerkt aan vertrouwen in medeleerlingen

Wat heb je nodig?

Materiaal en gereedschap ▪ zelfgemaakte maskers

Ruimte ▪ speellokaal of gymzaal

Informatie ▪ masker, onderdeel Voelen: mijn ruimte

Beoordelingscriteria

Zie doelstellingen ▪ durven de leerlingen zichzelf te laten zien? ▪ hebben de leerlingen een beter besef gekregen van (hun) persoonlijk ruimte?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Mijn ruimte

De leerlingen gaan in deze les zichzelf in verschillende gedaanten verbeelden en hun persoonlijke ruimte verkennen.

Deze les zoals hier beschreven vraagt meer nog dan de andere lessen om het opmerkingsvermogen van de leerkracht. Ik raad je aan deze les niet of aangepast te geven, als je twijfelt aan de verhoudingen binnen de groep. De les is juist bedoelt om de verhoudingen tussen de leerlingen te verbeteren. Jij weet als leerkracht zelf het beste of deze les hieraan zal bijdragen of niet.

Inleiding

Tijd: 10 minuten

De leerkracht leest de inleidende tekst voor bij het onderdeel Voelen: mijn ruimte.

De leerkracht kan de leerlingen nog eens te wijzen op de omgangsvormen die ieder ondertekend heeft.

Kern

Stap 1

Tijd: 15 minuten

Verdeel de leerlingen in groepen. Iedere groep krijgt een emotie toegewezen. De groepen krijgen even de tijd te bepalen hoe ze deze emotie gaan uitbeelden. Tijdens het spelen dragen de leerlingen de maskers, zodat ze aangewezen zijn op hun lichaam. De leerlingen mogen tijdens het spelen niet spreken en geen geluiden maken. Suggesties ▪ woede ▪ angst ▪ verdriet ▪ pijn ▪ geluk ▪ liefde
Iedere groep krijgt na het spelen feedback van de andere leerlingen. Welke emotie werd uitgebeeld? Waar was dat aan te zien? Wat ging er goed? Wat zou je ook anders kunnen doen?

Stap 2

Tijd: 15 minuten

De leerkracht kiest een leerling die met zijn rug tegen de muur aan gaat staan. Op ongeveer de helft van een gymzaal staat een andere leerling. De leerling tegen de muur kiest eerst iemand met wie hij veel speelt en daarna iemand met wie hij minder speelt. De persoon die de leerling gekozen heeft zet langzaam stappen in de richting van de leerling die tegen de muur staat. De leerling tegen de muur geeft aan tot waar de ander mag naderen. Als hij hard stop zegt, stopt de leerling.
 Belangrijk bij deze oefening is rekening te houden met onderlinge relaties in de groep. Dit kun je als leerkracht het beste. De situatie mag nergens bedreigend worden voor de leerling die tegen de muur staat. Wijs de leerlingen op eventuele verschillen in tot waar andere leerlingen mogen naderen. Hoe komt het dat de ene leerling dichterbij mag komen dan de ander? Hoe komt het dat de ene leerling veel eerder 'stop' zegt dan de ander? Laat de leerlingen elkaar na iedere confrontatie aankijken en de hand schudden.

Stap 3

Tijd: 15 minuten

De opzet van deze oefening is hetzelfde als de vorige, alleen ditmaal mag de leerling die nadert zelf kiezen of hij doorloopt als de ander stop zegt.
 Zeer belangrijk: Zodra de leerling tegen de muur stop zegt en de ander een volgende stap gezet heeft, zet u de oefening stil. Vraag de leerling tegen de muur wat hij voelt nu de ander doorloopt en wat hij zou kunnen doen om de ander te stoppen en vraag dit te proberen. Vraag ook de naderende leerling waarom hij ervoor gekozen heeft door te lopen.
Laat de leerlingen elkaar na iedere confrontatie aankijken en de hand schudden.

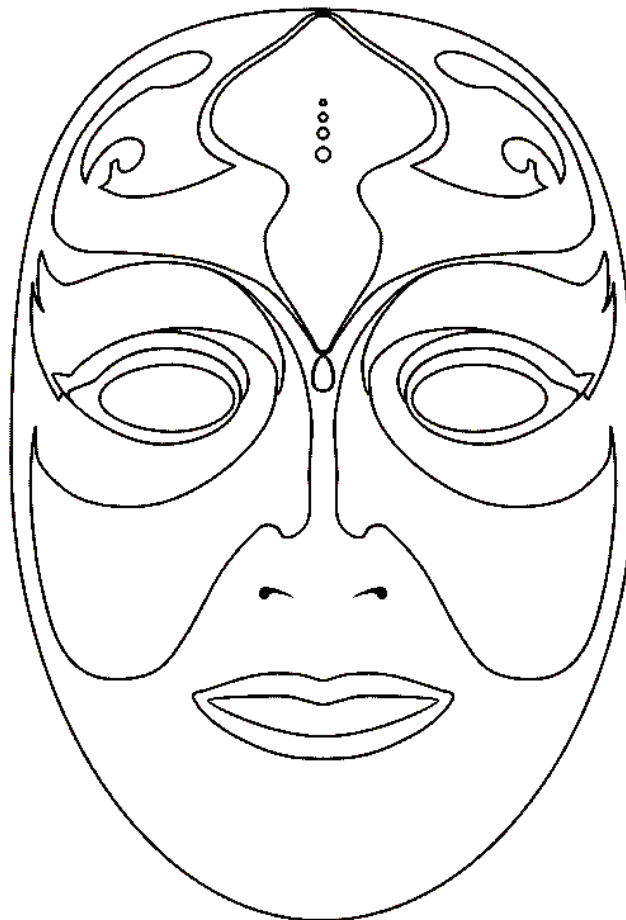

Afsluiting Tijd: 10 minuten
De leerkracht en leerlingen reflecteren in kringopstelling op de activiteiten. De leerkracht kan hiervoor de vragen gebruiken.

Reflectie met kinderen Tijd: 10 minuten
Laat de reflectieve vragen in de informatiemap individueel invullen.

INFORMATIE BIJ LES VOELEN: MIJN RUIJTE

Masker (bron: www.flevoland.to)

Jij en je groepje hebben de opdracht gekregen in een klein toneelstukje een emotie uit te beelden. • welke emotie was dat?

- wat hebben jullie gedaan om deze emotie uit te beelden?
- heeft de rest van de klas geraden welke emotie jullie uitbeeldden?
- wat vonden jullie goed en wat hadden jullie anders kunnen doen?
- vond je het lastig om de emotie uit te beelden met je lichaam?
- waarom wel of niet?

Jij en je klasgenoten hebben de oefeningen gedaan waarbij een kind tegen de muur stond en een ander langzaam dichterbij kwam. Denk terug aan de momenten waarop iemand 'stop' zei.

- maakte het uit wie er dichterbij kwam op dat moment?
- werd er eerder 'stop' gezegd als er iemand dichterbij kwam die veel met het kind tegen de muur speelde of juist als er iemand dichterbij kwam met wie het kind minder speelde?
- wat gebeurde tijdens de volgende oefening toen het kind dat dichterbij kwam, niet hoefde te luisteren naar 'stop'?
- hoe voelde jij jezelf tijdens de oefeningen als je tegen de muur stond?
- hoe voelde jij jezelf tijdens de oefeningen als je dichterbij kwam?
- waarom denk je dat de juf of meester wilde dat jullie elkaar na de oefening aankeken en de hand schudde?
- denk jij dat je iemand bent die veel of juist weinig ruimte nodig heeft? (schrijf ook op waarom je dat denkt)
- maakte het voor jou uit wie er dichterbij kwam?
- hoe merkte je dat?
- wat vond je van deze les? (schrijf er ook bij waarom je dat vond)

PROEVEN

Proeven is het zintuig dat alle andere zintuigen met elkaar verbindt. Bij het woord proeven denk je vaak direct aan eten. Wat vinden wij belangrijk als we iets eten? Misschien wel of het er lekker uitziet, of het lekker ruikt. We verheugen ons extra als we voedsel horen spetteren in een pan. We eten chips, omdat we die zo lekker voelen kraken in onze mond.

In landen over de hele wereld zie je dat mensen van eten vaak iets speciaals maken. De hele familie komt bij elkaar. Soms is er muziek, de mensen praten en lachen. Eten is dan niet alleen maar voedsel in je mond stoppen. Iedereen neemt de tijd om gezellig bij elkaar te komen en het leven te vieren.

Vieren is in dit onderdeel het centrale thema en tevens de afsluiting van dit project. Uiteindelijk is het de bedoeling dat alle klassen daadwerkelijk gaan eten en vieren. Voor de onder-, midden- en bovenbouw zijn suggesties gedaan hoe de leerkrachten dit op kunnen zetten. Naast de les vind je ook deze suggesties op de volgende pagina's.

ONDERBOUW

BEELDENDE VORMING: KNIPPEN EN PLAKKEN

PROEVEN: VIERN

**De uil zat op een dikke tak
Met zeven zuurtjes in een zak.**

**De egel riep van bij de haag:
'Ik lust die zuurtjes ook zo graag!'**

**De tor riep van een grote steen:
'Ach, lieve uil, mag ik er één?'**

**'t konijntje riep vanuit zijn hol:
'Op zulke zuurtjes ben ik dol!'**

**De hagedis riep uit de hei:
'Toe uiltje, geef er één aan mij!'**

**En wat deed de uil?
Hij schudde zijn gierige uilenkop
En at vlug ALLE zuurtjes op!**

Diet Huber

Groep 1-2-3

Les 1 van 1

Tijd 60 minuten

Doel De leerlingen zijn zich bewust van de rol van samen eten in hun gezin en dat van anderen

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* • vel bruin papier (A4) • een witte, ronde cirkel van papier (diameter ongeveer 12 cm) • mensfiguur (zie illustratie blz. 90)

Techniek • knippen • plakken

Ruimte • klaslokaal

Informatie • praatplaat • mensfiguur

Beoordelingscriteria Zijn de leerlingen zich bewust van de rol die samen eten in het dagelijks leven speelt? Zijn de leerlingen zich bewust van de verschillen tussen hun gezin en dat van anderen op dit gebied?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Vieren

De leerlingen praten in deze les naar aanleiding van een praatplaat met elkaar over de rol die samen eten in het leven van mensen speelt. Ook maken de leerlingen een placemat om tijdens de schoolbrede viering van de afsluiting van dit project te gebruiken.

Inleiding

Tijd • 10 minuten

- De leerkracht introduceert het nieuwe zintuig. We hebben het deze les over proeven. Waar zou ik vandaag de pijn bij moeten zetten? De leerkracht zet de pijn bij het plaatje met de mond.
- De leerkracht stelt verhelderingsvragen omtrent het begrip proeven. Wat is proeven? Wat kun je proeven? Waar proef je mee? Enzovoort.
- De leerkracht leidt een gesprek naar aanleiding van een praatplaat. Dit gesprek concentreert zich op de verschillen en overeenkomsten tussen hetgeen op de plaat gebeurt en de thuissituatie.

Kern

Stap 1

Tijd • 10 minuten

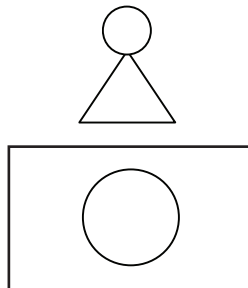
De leerlingen krijgen ieder een vel bruin papier (A4). Dit is de tafel. De leerlingen krijgen ieder een witte ronde cirkel met een diameter van ongeveer 15 cm, het bord. De leerlingen plakken de witte cirkel op het bruine vel papier.

Stap 2

Tijd • 10 minuten

De leerlingen knippen een mensfiguur uit, en kleuren deze. Het figuur stelt de leerling voor. Ze smeren lijm op de plakrand en plakken de mensfiguur boven achter het bruine vel papier.

Voorbeeld:

Stap 3 Tijd • 10 minuten
De leerlingen tekenen op de witte cirkel voedsel dat ze graag 's avonds eten.

Afsluiting Tijd • 10 minuten
De leerkracht merkt op dat het wel erg saai is dat alle poppetjes alleen aan tafel zitten met hun bord. Weten de leerlingen misschien wat ze daaraan zouden kunnen doen om het eten gezelliger te maken? De werkstukken zouden bijvoorbeeld allemaal naast elkaar of tegenover elkaar gelegd kunnen worden, zodat een heel lange tafel ontstaat. De werkstukken dienen als placemats tijdens het vieren van de afsluiting van het project.

Reflectie met kinderen Tijd • 10 minuten
De leerkracht vraagt de leerlingen naar de ervaringen met samen eten. Hoe gebeurt het eten thuis, wat staat er op tafel, wie zijn er aanwezig? De leerkracht legt de nadruk op verschillen en overeenkomsten tussen de ervaringen van de leerlingen.

INFORMATIE BIJ LES PROEVEN: VIERN

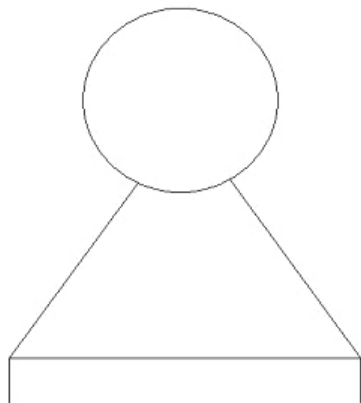
Praatplaat

“Het vrolijke huisgezin” (1668) door Jan Havickszoon Steen.

Bron: www.rijksmuseum.nl

Mensfiguur

Suggesties omtrent onderdeel Proeven: vieren

- Richt een hoek of tafelgroep in door de tijdens het project gemaakte werken van de leerlingen uit te stallen.
 - Schuif de tafels van de leerlingen zo, dat er een grote eettafel ontstaat, waar de leerlingen hun placemats kunnen neerleggen en waaraan ze eten.
 - Nodig ouders uit kleine hapjes klaar te maken en/of langs te komen op school om de werkstukken te bekijken en een hapje mee te eten. Pannenkoeken (kant en klaar), beschuitjes, en/of cakejes versieren met hagelslag, jam, pasta, gekleurde muisjes enzovoort.
 - Laat de leerlingen zelf glazuur maken voor op bovenstaand voedsel. Meng poedersuiker met water of aanmaaklimonade tot een smeerbare pasta ontstaat. Aanmaaklimonade kun je mengen met water of verschillende kleuren en smaken door elkaar.
 - Laat de leerlingen fruitsalade maken. Jonge kinderen pellen en pareren mandarijnen. Oudere kinderen snijden met wegwerpbestek.
 - Laat de leerlingen gevulde eieren maken. Kook eieren hard. Meng eigeel met mayonaise en prak dit fijn met zout en peper. Schep het eigeel terug in de ontstane 'kommetje' eiwit..
 - Laat de leerlingen cakejes maken. In de supermarkt zijn mixen verkrijgbaar waaraan je alleen melk hoeft toe te voegen.
 - Laat de leerlingen pizza maken. Beleg kant-en-klaar pizzadeeg met ketchup of tomatenpuree, kaas, (halal)vleeswaren en groenten die de oudere kinderen gesneden hebben.
- Er zijn veel meer makkelijke en lekkere recepten te bedenken en te vinden voor jonge kinderen. Raadpleeg bijvoorbeeld het internet en de supermarkt.

MIDDENBOUW EN BOVENBOUW

KOKEN: BEWUSTWORDING

PROEVEN: VIERNEN

Met je mond kun je een heleboel. Praten, lachen, zingen, zoenen, eten, drinken. Proeven heeft alles met je mond te maken. Wat je erin stopt, proef je op je tong. Je zou het misschien niet denken, maar dit zintuig heeft ook veel te maken met de vier andere zintuigen.

Bij het woord proeven denk je waarschijnlijk direct aan eten. Wat vind jij belangrijk als je iets eet? Misschien wel of het er lekker uitziet, of het lekker ruikt. Misschien verheug jij je wel extra op wat je gaat eten als je voedsel hoort spetteren in een pan. Misschien houd je ervan om harde dingen in je mond te voelen kraken.

Groep 4-5-6-7-8

Les 1 van 1

Tijd 45 minuten

Doelen De leerlingen zijn zich bewust van de rol van samen eten in hun gezin en dat van anderen ▪ de leerlingen kunnen reflecteren op de afgelopen weken

Wat heb je nodig? *Materiaal en gereedschap* ▪ kookgerei ▪ elektrische kookplaatjes ▪ recepten

Techniek ▪ versieren ▪ koken

Ruimte ▪ klaslokaal

Informatie ▪ onderdeel Proeven: viernen ▪ onderdeel Zien, horen, ruiken, voelen, proeven ▪ suggesties bij het onderdeel Proeven: viernen

Beoordelingscriteria Zie doelstellingen ▪ zijn de leerlingen zich bewust van de rol die samen eten in het dagelijks leven speelt? ▪ zijn de leerlingen zich bewust van de verschillen tussen hun gezin en dat van anderen op dit gebied? ▪ kunnen de leerlingen aangeven in hoeverre dit project heeft bijgedragen tot een completer zelfbeeld? ▪ kunnen de leerlingen aangeven in hoeverre dit project heeft bijgedragen tot een beter beeld van medeleerlingen?

LESBESCHRIJVING IN STAPPEN

Vieren

De leerlingen denken in deze afsluitende les na over de rol van samen eten in het eigen gezin. Ze zien dat er verschillen en overeenkomsten zijn tussen het eigen gezin en dat van anderen. De afsluiting van het project wordt feestelijk gevierd, de leerlingen leveren hier een bijdrage aan door samen gerechten en hapjes klaar te maken waar de hele school en de ouders van kunnen genieten. Dit gebeurt tijdens een tentoonstelling waarin de leerlingen het werk dat ze de afgelopen weken geleverd hebben kunnen laten zien en waarbij ze ook in andere klassen kunnen kijken. Tenslotte is er in de informatie een reflectieve pagina opgenomen die de leerkracht kan gebruiken om gezamenlijk terug te kijken op het project.

- Inleiding** Tijd • 10 minuten
De leerkracht en leerlingen lezen gezamenlijk de inleidende tekst bij het onderdeel Proeven: vieren.
- Kern**
- Stap 1** Tijd • 10 minuten
De leerlingen beantwoorden individueel de vragen bij dit onderdeel. De leerkracht bespreekt die klassikaal en concentreert zich hierbij op de verschillen en overeenkomsten.
- Stap 2** Tijd • 10 minuten
De leerkracht vertelt het verdere verloop van het project. De leerlingen dragen suggesties aan omtrent de afsluiting van het project.
- Stap 3** Tijd • zolang als nodig
De leerkracht en leerlingen bereiden zich voor op de tentoonstelling door de klas te versieren en (eventueel) in groepen uiteen te gaan om te koken.
- Afsluiting** Tijd • zolang als nodig
Feestelijke schoolbrede afsluiting van het project.
- Reflectie met kinderen** Tijd • 15 minuten
De leerlingen beantwoorden de vragen in de informatie. Wissel klassikaal de opgedane ervaringen tijdens dit project uit onder leiding van de leerkracht.

INFORMATIE BIJ LES PROEVEN: VIERN

Eten is waar het om gaat in de laatste lessen. In landen over de hele wereld zie je dat mensen van eten vaak iets speciaals maken. De hele familie komt bij elkaar. Soms is er muziek, mensen praten en lachen. Eten is dan niet alleen maar voedsel in je mond stoppen. Er is tijd om gezellig bij elkaar te komen en het leven te vieren.

Vieren gaan wij ook doen. Niet alleen met de andere kinderen in je klas en je juf of meester, maar ook met de andere kinderen op school. Vieren dat dit project bijna klaar is en dat je leuke dingen gemaakt hebt. Vieren dat je misschien wel iets meer over jezelf weet dan voor dit project. Vieren dat je naar school mag. Vieren dat jij jezelf bent. Vieren dat je leeft. Er is altijd wel een reden te bedenken om iets te vieren!

Zover zijn we nu nog niet. Ga eerst bedenken hoe jullie thuis eigenlijk eten. Als je dat hebt opgeschreven, kan het feest beginnen.

- Hoe gaat dat eigenlijk, eten bij jou thuis? Denk eens aan het avondeten. Wie wonen er bij jou thuis?
- Waar eten jullie?
- Wat eten jullie vaak?
- Wordt er gepraat tijdens het eten en als je 'ja' hebt opgeschreven, waarover wordt er dan gepraat?
- Wat vind jij het aller-lekkerste om te eten?

Je juf of meester gaat je vertellen wat er verder gaat gebeuren.

Zien, horen, ruiken, voelen, proeven

Je bent nu klaar met dit project. Je hebt gekeken, geluisterd, geroken, gevoeld en geproefd. Alle zintuigen die je hebt, heb je gebruikt om jezelf, je klasgenoten en de wereld om je heen beter te leren kennen. Hieronder nog een paar vragen om nog eens terug te kijken op de afgelopen weken.

- Wat vond je de leukste lessen en waarom?
- Wat vond je minder leuk, moeilijk of eng en waarom?
- Wat heb je over jezelf geleerd dat je voor dit project nog niet wist?
- Wat heb je over je klasgenoten geleerd dat je voor dit project nog niet wist?

Suggesties bij onderdeel Proeven: vieren

- Richt een hoek of tafelgroep in door de tijdens het project gemaakte werken van de leerlingen uit te stallen.
- Schuif de tafels van de leerlingen zo, dat er een grote eettafel ontstaat, waar de leerlingen kunnen zitten eten.
- Nodig ouders uit kleine hapjes klaar te maken en/ of langs te komen op school om de werkstukken te bekijken en een hapje mee te eten.
- Laat leerlingen thuis vragen om hun favoriete recept en maak dit op school.
- Enkele recepten van over de hele wereld:

Pannenkoeken (Nederland)

Ingrediënten • 200 gram bloem, snufje zout, 2 eieren 1/2 liter melk, 50 gram boter
Bereidingswijze • Roer de bloem met het zout door elkaar. Breek de eieren er boven. Voeg 2 dl melk toe en roer met een garde of een mixer tot een glad beslag. Voeg al roerend de rest van de melk toe. Verhit een klontje boter in een pan en schep met een diepe (soep)lepel het beslag in de pan. Laat het beslag alle kanten uitvloeien, door de pan te draaien en scheef te houden. Bak de pannenkoeken op een halfhoog vuur aan beide zijden licht bruin.

Baka Bana (Suriname)

Ingrediënten • 3 bakbanen (verkrijgbaar bij de toko) • 180 gram zelfrijzend bakmeel • 300 ml spa rood • olie om in te bakken • snufje zout • 1 eetlepel suiker
Bereidingswijze • snijd de bakbanen diagonaal in plakken van ongeveer 1 cm dik, 10 cm lang. Meng de overige ingrediënten goed door elkaar tot een glad beslag. Laat de olie heet worden op het fornuis. Dompel de plakken banaan onder in het beslag, laat iets uitdruipen en bak de bananen dan in de olie goudbruin. Baka Bana wordt meestal met een zoete pindasaus gegeten.

Muntthee (Marokko)

Ingrediënten • 2 eetlepels groene thee • 1 kruidnagel • 1 kaneelstokje • 20 gram muntblaadjes • kandijnsuiker • kokend water
Bereidingswijze • doe de thee, het vanillestokje en de kruidnagel in een theepot. Schenk de helft van het kokende water erbij. Doe de muntblaadjes erbij en schenk de rest van het kokende water erop. Voeg (veel) kandijnsuiker toe en laat ongeveer 5 minuten trekken. Met behulp van een zeefje schenk je de thee in glaasjes.

Baklava (Turkije)

bron: www.multirecepten.nl

Ingrediënten • 250 gram fillobladerdeeg • 150 gram suiker • 2 eetlepels sinaasappelsiroop • 1 eetlepel citroensap • 100 gram boter • 200 gram walnoten • 1 theelepel kaneel

Bereidingswijze • het deeg volgens de aanwijzingen op de verpakking ontdooien. In een pan suiker, 1 dl water, sinaasappelsiroop en citroensap aan de kook brengen en op een laag vuur in circa 5 minuten inkoken tot siroop. Siroop af laten koelen en tot gebruik in de koelkast zetten. In een pannetje de boter smelten. De walnoten fijnhakken of in de keukenmachine grof malen. De bakvorm bestrijken met een beetje gesmolten boter en hierin een velletje deeg leggen. Het deeg bestrijken met boter en afdekken met een volgend laagje deeg. Zo doorgaan tot de helft van het deeg gebruikt is. Het deeg bestrijken met gesmolten boter en bestooven met de walnoten en het kaneelpoeder. Noten afdekken met een velletje deeg en bestrijken met boter. Zo doorgaan tot het deeg op is. De baklava met een puntig mes ruitvormig insnijden en op 150 graden in het midden van de oven circa 25 minuten bakken. De oventemperatuur verhogen naar 225 graden en de baklava nog circa 10 minuten bakken. De baklava uit de oven halen en direct overgieten met de koude siroop. De baklava af laten koelen en via het ingesneden ruitpatroon in circa 30 stukjes snijden.

Kelepon (Indonesië)

Ingrediënten • 250 gram ketanmeel (kleefrijstmeel) • snufje zout • ongeveer 2 schijven gula djawa (Javaanse palmsuiker) • 100 geraspte kokos • 2,5 dl water • paar druppels groene kleurvloeistof (alles verkrijgbaar bij de toko)

Bereidingswijze • snijd de gula djawa in kleine blokjes. Zet een pan water op het vuur. Meng in een kom het meel met een beetje zout, een paar druppels van de kleurvloeistof en voeg langzaam het water toe. Kneed hiervan snel een soepel deeg. Maak van het deeg kleine balletje (diameter van ongeveer 2 cm). Maak steeds een deukje in een balletjes en stop hier een blokje gula djawa in. Maak de balletjes goed dicht. Doe de balletjes ongeveer per vijf in de pan (inmiddels kokend) water. Als de balletjes omhoog komen drijven zijn ze gaar (dit duurt maar een paar minuten). Haal de balletjes met een lepel of schuimspaan uit de pan, laat ze even uitlekken en rol ze door de geraspte kokos.

Eet de balletjes warm, maar kijk uit, de suiker in de balletjes is zeer warm en vloeibaar geworden!

Er zijn veel meer makkelijke en lekkere recepten te bedenken en te vinden voor

